

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Magisterská práce

Využití psa ve zdravotně-sociální oblasti

Utilization of dog in health-social field

Vedoucí práce:
Phdr. Anna Arnoldová

Autor:
Michala Tůmová

2012

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovávala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato magisterská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 7. dubna 2012

Bc. Michala Tůmová

Ráda bych poděkovala vedoucí své magisterské práce PhDr. Anně Arnoldové za veškerou pomoc, odborné vedení, cenné rady a připomínky při zpracování této magisterské práce.

Anotace

Magisterská práce pojednává o využití psa ve zdravotně-sociální oblasti. Zaměřuji se hlavně na zooterapii vodících a asistenčních psů pro lidi s postižením.

Specializuji se na otázku výcviku vodících a asistenčních psů, etologii psů, odlišnosti, pohodu psů, a samotným procesem získání takového psa.

Představila jsem historii výcviku těchto psů a samotný proces výcviku a jeho klady a zápory.

Představuji zde i problematiku zrakového postižení, sluchového postižení a celkově problematiku lidí s určitým druhem handicapu.

Závěr práce představuje blíže životní pohodu zvířat a jejich potřeby, které by mohly být určitou mírou poškozeny právě zátěží náročného výcviku a nevhodnou manipulací a péčí.

Annotation

Graduate thesis „Utilization of dog in health-social field” discuss animal therapy, such as zoo therapy, guide dogs, service dogs for people with handicaps.

I specialize mostly on questions of guide and service dogs training, ethology, difference, dog welfare and guide and service dog acquisition process.

I have presented the history of guide and service dog training, the process of the training itself as well as its positive and negative aspects.

I have also presented the issue of visual or hearing hearing impairment, as well as the issue of handicapped people in general.

Finally I present issue of animal comfort and needs, which could be to some extent damaged by the burden of heavy training and by improper handling and care.

Klíčová slova

Zooterapie, asistenční psi, vodící psi, servisní psi, signální psi, historie výcviku těchto psů, etologie psa, životní pohoda zvířat, člověk se zrakovým postižením, člověk se sluchovým postižením, handicap.

Keywords

Animal therapy, assistance dogs, guide dogs, service dogs, signal dogs, history of assistance dog training, dog ethology, animal comfort, visually impaired person, blind, hearing impaired person, deaf, handicap.

Obsah

1 Úvod.....	8
1.1 Úvod do problematiky.....	9
1.2 Canisterapie aneb léčebné využití psů.....	10
1.3 Fylogenetický původ psa, předkové a příbuzní.....	11
1.2.1 CANIS FAMILIARIS.....	11
1.2.1.1 Domestikace.....	11
1.2.1.2 Ontogeneze	12
1.2.1.3 Neonatální perioda.....	12
1.2.1.4 Tranzitivní perioda.....	13
1.2.1.5 Socializační perioda.....	13
1.2.1.6 Juvenilní perioda.....	13
1.2.1.7 Teritoriální chování.....	15
1.2.1.8 Potravní chování.....	15
1.2.1.9 Sexuální a rodičovské chování.....	16
1.2.1.10 Průběh sexuálního chování.....	17
1.2.1.11 Období porodu.....	18
1.2.1.12 Charakteristické fáze mateřského chování.....	18
1.2.1.13 Poruchy mateřského chování.....	19
1.2.1.14 Hra.....	19
1.2.1.15 Druhy her.....	19
1.2.1.16 Učení.....	19
1.2.1.17 Motivace.....	20
1.2.1.18 Sociální učení má tři složky:.....	21
2 Vodicí psi.....	21
2.1 Historie vodicích psů ve světě.....	21
2.2 Historie vodicích psů v České republice.....	22
2.3 Proces získání asistenčního vodicího psa.....	23
2.4 Klasifikace zrakového postižení dle Světové zdravotnické organizace.....	24
2.4.1 Techniky držení.....	25
2.4.1.1 Hole pro osoby se zrakovým postižením.....	27

2.5	Chůze s bílou holí – chůze se psem.....	27
2.6	Výcvik vodícího psa a kritéria pro výcvik.....	28
2.7	Cviky vodícího psa.....	31
2.8	Jednání s klientem	33
2.9	Práva majitele vodícího a asistenčního psa.....	33
2.10	Povinnosti majitelů vodících a asistenčních psů.....	35
2.11	Důvody pro odmítnutí ze strany poskytovatele jsou.....	35
2.12	Další průběh se zájemcem o službu.....	35
2.13	Vhodné rasy pro výcvik.....	37
2.14	Příběhy lidí se zrakovým postižením.....	38
2.15	Komunikace s člověkem se zrakovým postižením.....	40
2.16	Dotazník pro osobu se zrakovým postižením.....	41
	Uvďte prosím své jméno a věk:.....	41
3	Asistenční (servisní) psi pro osoby se zdravotním postižením.....	46
3.1	Historie asistenčních psů pro osoby s tělesným postižením ve světě.....	47
3.2	Historie asistenčních psů pro osoby s tělesným postižením v České republice.....	47
3.3	Využití a výcvik asistenčních (servisních) psů v České republice.....	48
3.4	Mezinárodní organizace.....	48
3.5	Pohovory a šetření s klientem.....	48
3.6	Výchova asistenčního psa.....	49
3.6.1	Poslušnost.....	50
3.6.2	Podávání.....	51
3.6.3	Svlékání a oblékání.....	51
3.6.4	Otvírání a zavírání.....	52
3.6.5	Opora.....	52
3.6.6	Přitažení vozíku.....	52
3.6.7	Zvedání rukou, nohou, těla či hlava.....	53
3.6.8	Rozsvěcení a zhasínání.....	53
3.6.9	Cvičitel – kynolog.....	54
4	Asistenční signální psi pro osoby sluchově postižené.....	54
4.1	Zásady komunikace s lidmi se sluchovým postižením.....	54
4.1.1	Typy komunikace pro lidi se sluchovým postižením.....	55
4.1.2	Signální psi pro neslyšící.....	56
4.1.3	Speciální cviky signálního psa.....	56
5	Asistenční signální pes pro osoby se záchvatovým onemocněním.....	57

6 Příběhy lidí s různým postižením.....	60
5.1 Cheryl a Orca.....	60
5.2 Samantha a Maddie.....	60
5.3 Leana a Faith.....	61
5.4 Elizabeth a Chusla.....	61
6 Životní pohoda zvířat	61
6.1 Ochrana zvířat proti týrání.....	63
6.1.1 Posouzení pohody zvířat podle metody „5 svobod“	64
6.1.2 Vědecké hodnocení welfare.....	65
6.1.3 Chovatelský odhad welfare.....	65
6.1.4 Welfare psů používaných v zoorehabilitaci lze rozdělit do dvou kategorií.....	65
6.1.4 Kategorie obecné welfare – etika chovu zvířat.....	66
6.2 Standardy pro zvířata.....	66
6.2.1 Pravidla pro výběr zvířat.....	66
6.2.2 Pravidla pro zdraví zvířat a zacházení s nimi.....	67
6.3 Základní minima pro welfare psů.....	67
7 Závěr.....	68
8 Seznam použité literatury.....	71

1 Úvod

Ve své magisterské práci navazuji na práci bakalářskou, která se zabývala zooterapií a jejími formami: canisterapií, felinoterapií, hipoterapií, terapií malých zvířat a dalších.

V magisterské práci jsem se zaměřila na rozdíl mezi asistenčními a vodicími psy, na výcvik, výchovu, právní rovinu, ochranu zvířat, soulad s novým majitelem, nácvik dovedností psa.

Představila jsem zde problematiku zrakového postižení a život těchto lidí, pro které je vodicí pes velkým přínosem.

Asistenční psi slouží především lidem, kteří mají určité postižení, mohou to být lidé upoutáni na invalidní vozík, lidé s epilepsií, lidé se sluchovým postižením a kombinovaným postižením.

Měla jsem možnost navštěvovat předmět zoorehabilitace na České zemědělské univerzitě v Praze, kde jsem se dozvěděla o problematice vodicích a asistenčních psů více.

Nešlo mi jen o popis a rozdíly, ale také o etickou otázku výcviku těchto psů a o pohled majitele takových psů, jakož i o sociální práci s lidmi, kteří mají zrakové, sluchové, či jiné postižení.

1.1 Úvod do problematiky

Úloha psa jako průvodce člověka je známá již z dávné historie, pes nebyl jen pomocníkem, ale i společníkem. Pozitivní až léčebné účinky kontaktu se psem, které byly popsány a začaly být využívány v praxi, se vyvinuly na základě zkušeností prověřených staletími.¹

V zoorehabilitaci, konkrétně v canisterapii, se využívá pozitivního působení psa na člověka.

Odendal 2007 definoval na biochemické úrovni tzv. *attentionis egens*, což je latinský výraz, který může znamenat vzájemné přátelské chování, pozitivní působení při kontaktu, vyhledávání pozornosti nebo také opěťovanou lásku.²

Termín canisterapie se skládá ze dvou slov: *canis* (pes, *lat.*) a *terapie* (léčba, *řec. původu*). Canisterapie má mnoho definic. Jedna z nich popisuje canisterapii jako léčebné působení psa na zdraví člověka, přičemž pojem zdraví je zde myšlen jako stav psychické, fyzické a sociální pohody.³

Masson 1997 se domníval, že stejně tak jako si někteří lidé utvořili velice přátelský vztah ke psům, tak i psi si utvořili přátelský vztah k lidem. Pes projevuje lásku ke každému člověku, který se k němu chová přátelsky, pokud spolu žijí v harmonii pes a člověk, je to prospěšné pro oba. Takový vztah mezi člověkem a zvířetem – psem může mít a má léčebné účinky: psychické, emocionální, fyzické, kognitivní, behaviorální a sociální.⁴

Zoorehabilitace slouží jako podpurná, doplňková či alternativní metoda ucelené rehabilitace s různou mírou zastoupení v oblastech péče o lidské zdraví a duševní pohodu. Uplatňuje se také při řešení situací, kdy jiné léčebné metody selhávají nebo je nelze použít.

Zoorehabilitace přispívá k učení dovednostem, jejichž pomocí bude uživatel zoorehabilitační služby schopen v budoucnu zčásti či úplně kompenzovat svůj handicap.⁵

Samozřejmě, že je to vztah oboustranný a pes je zde v roli domácího mazlíčka, který ovšem pomáhá svému majiteli přejít přes svou chorobu.

¹Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 6-7.

²tamtéž

³Kolektiv autorů. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice. Dona. 2007.

⁴Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011.

⁵Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011.

1.2 Canisterapie aneb léčebné využití psů

Pes je jedním z nejoblíbenějších domácích zvířat. Hlídá, chrání, loví, sportuje, zachraňuje, je dobrým společníkem, vodí nevidomé, spolupracuje se zdravotně postiženými jako jejich asistent, pomáhá při výchově dospělých a dětí, učí je plnit povinnosti a vede je k odpovědnosti. Tím posiluje sebedůvěru a sebeúctu člověka, svého pána.

Pes je kromě toho člověku partnerem ve hře, učí jej přírodní realitě a zákonitostem života, jakými jsou rozmnožování, nemoc a smrt. Svým způsobem života nutí pes člověka k procházkám a zlepšuje jeho fyzickou a psychickou kondici a sociální komunikaci – tedy i kvalitu života. Základním principem léčebného využití psa je probouzení samo-léčitelských schopností člověka. K nim patří psychologické účinky antidepresivní, antistresové i aktivizace pozitivního myšlení v životě.⁶

Canisterapie využívá pozitivního působení psa na zdraví a duševní pohodu člověka. Uplatňuje se také jako metoda při řešení situací, kdy jiné léčebné metody selhávají, nebo je nelze použít. Canisterapie také přispívá k učení se dovednostem, jejichž pomocí bude moci uživatel canisterapie schopen v budoucnu zčásti či úplně kompenzovat svůj handicap.

Canisterapie má mnoho podob. Pes navštěvuje pacienta spolu s dobrovolníkem, který je vyškolený a jeho pes získal osvědčení, že může canisterapii provádět a navštěvovat tak nemocnice, ústavy péče, domovy pro seniory, krizová centra, stacionáře, chráněné dílny, dětské domovy, školy, a další instituce. Někdy má sociální pracovník, zdravotník, psycholog, svého psa, se kterým se rozhodne pomáhat svým klientům. Projde výcvikem spolu se psem a pak v organizaci, kde sám pracuje používá metodu canisterapie s vlastním psem.

Vymýšlí různý program zaměřený pro cílovou skupinu, se kterou pracuje, rozvíjí jemnou motoriku, koordinaci, sociální interakci, rozvíjí schopnosti nebo učení. Možností jak pracovat s klienty a s vlastním canisterapeutickým psem je mnoho. Záleží vždy na tom, jak známe svého psa a co z jeho dovedností a schopností můžeme uplatnit při práci s klienty. Canisterapie se uplatňuje také v případě rodin, kdy je v rodině těžce postižené dítě, nebo dítě s kombinovaným postižením, nebo psychickým onemocněním, kdy pes je jak asistent dítěte, tak canisterapeut, neboť svou přítomností ovlivňuje nejen nemocné dítě, ale i celou rodinu. Další formou je canisterapie, která bývá mezi majitelem psa a psem samým.

⁶Animoterapie, aneb jak nás zvířata umí léčit, Zoran Nerandžič, Albatros, 2006, str. 34-35.

1.3 Fylogenetický původ psa, předkové a příbuzní

1.2.1 CANIS FAMILIARIS

Pes domácí se dnes považuje ze všech druhů domácích zvířat za zvíře člověku citově nejbližší. Pro silné sociální vztahy s člověkem byl pes jedním z prvních zdomácnělých zvířat. Dodnes panují spory na poli akademickém o tom, zda byl prvním domácím zvířetem pes nebo ovce či koza. Dnes se po celém světě chová téměř 400 plemen a místních rázů psů.⁷

1.2.1.1 Domestikace

Na základě genetické analýzy založené na sekvenční analýze mitochondriální DNA bylo s vysokou pravděpodobností zjištěno, že jediným předkem psa domácího je vlk z období pleistocénu z poslední doby ledové. Fosilní nálezy domestikovaného psa se datují do období před 12 – 14 tisíci lety do západní Euroasie, zatímco genetická evidence ukazuje na východní Asii více než před 15 000 lety.⁸

Rozdíl mezi domestikací a ochočením je nutné uvést na pravou míru.

Ochočení se týká pouze jednotlivce. Je to proces, kdy zvíře, obzvláště mládě, opustí své přirozené prostředí a žije pohromadě s člověkem. Ochočené zvíře se svojí morfologií, fyziologickými projevy a psychicky nijak neodlišuje od příslušníků svého druhu. Příklad vlka, který se v zajetí a ochočený nikdy nestane psem!⁹

Domestikace je proces týkající se populace a trvá stovky až tisíce let. Za tu dobu se zvířata chovaná člověkem odlišují morfologicky, fyziologicky a psychicky od svých divokých předků. Populace domácích zvířat se přizpůsobila podmínkám chovu v zajetí.

Tyto změny jsou geneticky fixovány, rodiče je předávají potomkům. Obecně považujeme za domestikovaná ta zvířata, která se bez větších problémů v podmínkách běžného soužití s člověkem množí. Během domestikačního procesu od původního divokého předka (předků) prodělala zvířata domestikační změny.¹⁰

Domestikační změny: Lebka se zmenšuje a klesá hmotnost mozku, stejně velký a těžký pes v porovnání s vlkem až o 30 %. Zmenšují se smyslová centra, zhoršuje se samostatnost při řešení problémů, stoupá cvičitelnost a závislost na člověku. Musíme ale vědět, že nesmíme zaměňovat

⁷Kynologie, Dr. Ing. Naděžda Šebková a kol, Omikron, Praha 2008.

⁸Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str.12-13.

⁹Kynologie, Dr. Ing. Naděžda Šebková a kol, Omikron, Praha 2008, str. 1-2.

¹⁰Kynologie, Dr. Ing. Naděžda Šebková a kol, Omikron, Praha 2008. str. 1-2.

cvičitelnost a inteligenci, to jsou dvě různé složky.¹¹

Vlk je převážně masožravec a je schopen zkonzumovat až 8 kg masa, jeho žaludek má kyselé pH. Pes však je spíše všežravcem, proto u něj došlo k prodloužení střev. Vlčice hárá jedenkrát ročně a rodí menší počet mláďat. Feny kulturních plemen psů hárají dvakrát do roka a rodí větší počet mláďat. (12 štěňat ve vrhu je obvyklou záležitostí).

V porovnání s vlkem se psům změnila různým způsobem délka a struktura srsti, tzv. alopecie. Změna barvy srsti: vlk má šedivou barvu, psi různé barvy srsti. Z původní black and tan jsou odvozeny další barevné kombinace. Zmenšení zubů, změna hlasových projevů: psi štěkají, aby se dorozuměli mezi sebou a s lidmi, vlci pouze vyjí, vrčí a kňučí. Vlci mají výraznější mimiku nežli psi, zkrácené prsty na tlapách, jiné stopy.

Změny anatomické stavby končetiny: jezevčící, baseti – krátkonohost, svislé ušní boltce, výskyt kožních řas a záhybů, zakroucení ocasu, zkrácená dolní čelist (např. anglický buldog, pekinéz, boxer), vznik předkusů – to vše řadíme mezi domestikální změny u psů.¹²

1.2.1.2 Ontogeneze

Chování jedince je vždy výsledkem interakce mezi genetickou predispozicí a okolním prostředím. Novorozená štěňata jsou zcela závislá na péči, jsou slepá, sluch a čich jsou velmi omezené.

Během několika týdnů jsou psi schopni vyvinout širokou řadu schopností vnímání, motorických dovedností, a za několik týdnů je ukončena nejdůležitější vývojová cesta v jejich životě.

Proces z etologického hlediska dělíme do čtyř period:¹³

1.2.1.3 Neonatální perioda

Štěňata jsou zcela závislá na péči matky, reagují na její taktilní stimuly a její pach. Pohybují se pomocí pomalého lezení a kývání hlavou.

Vokalizace je omezena na kňučení, krátká a šetrná manipulace ze strany chovatele může mít pozitivní vliv na jejich pozdější odolnost vůči stresu a nemocem. Hranice mezi pozitivní a negativní manipulací je však velmi tenká, protože je nutné ke štěňatům přistupovat velmi šetrně a s jemnými, pomalými dotyky.

Z praktického hlediska pro plánovaný budoucí výcvik sledujeme u štěňat tzv. **biotonus**, který rozlišuje:¹⁴

¹¹Kynologie, Dr. Ing. Naděžda Šebková a kol, Omikron, Praha 2008.

¹²Kynologie, Dr. Ing. Naděžda Šebková a kol, Omikron, Praha 2008.

¹³Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 13-14.

¹⁴Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 13-14.

- Štěně po vybavení z plodových obalů hledá zdroj mléka.
- Štěně po vybavení z plodových obalů chvíli leží a následně aktivně hledá zdroj mléka.
- Štěně se snaží dostat k matce, ale není schopno nalézt struky. Musí být ke struku přiloženo.
- Neaktivní štěně, nehýbe se a nesaje.

Chovatelé doporučují, že není vhodné štěňata, jejichž chování se shoduje s body C, D, ponechávat pro budoucí výcvik. V této fázi ontogeneze je schopnost učení jen nepatrná, neznamená to však, že necháme veškerou péči jen na matce, je dobré se štěňaty manipulovat, brát je do ruky, hladit a denně vážit.¹⁵

1.2.1.4 Tranzitivní perioda

Začíná se vyvíjet budoucí dospělé chování. Tato krátká perioda začíná 13. dnem od otevření očí a končí kolem 18.–21. dne otevřením sluchovým kanálů. Vyvíjí se motorické schopnosti, ke kterým patří chůze, začíná se vyvíjet hra, vrtění ocasu, vokalizace začíná být variabilnější.

Začínají se prořezávat mléčné řezáky a špičáky.

Štěňata začínají přijímat kašovitou stravu (v přírodě vyvrhování potravy). Kolem 21. dne se začíná projevovat pud sledování matky a štěňata začínají opouštět pelech. V tomto období se doporučuje více si hrát se štěňaty, zvýšit intenzitu doteků, přivykání na hluky a ruchy v okolí. Velmi důležité pro budoucí socializaci štěňat.¹⁶

1.2.1.5 Socializační perioda

Probíhá mezi 3.–10. týdnem života, kdy mladí psi začínají projevovat velké množství repertoáru dospělého chování. Toto období můžeme rozlišovat na fázi vtiskávání (21.–49. den) a fázi socializace (7.–12. týden).

Vyvíjí se sociální chování, štěňata si hrají, vzájemně dovádějí, učí se. Projevují nadřizené a podřizené role při hrách, střídá se role lovce a pronásledovaného. Objevují se první číhavé skoky při loveckých hrách a začínají se vyskytovat první výzvy ke hře.¹⁷

1.2.1.6 Juvenilní perioda

Její časové rozpětí považujeme za nejvariabilnější, od 12. týdne až do 6 měsíců.

Do 8 měsíců je růst psa více méně ukončen, základní chování je relativně neměnné, zlepšují se

¹⁵Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 13-14.

¹⁶tamtéž.

¹⁷tamtéž.

motorické schopnosti, mezi 6–14 měsíci psi všech plemen vstupují do puberty. Vyvíjí se sexuální a agresivní chování, samci začínají zvedat nohu při močení.¹⁸

1. štěněčí stádium (13. – 16. týden)

Této fázi se říká „hodnostní“ vzhledem k tomu, že se utváří hierarchie ve smečce psů i ve smíšené smečce pes–člověk. Štěně neustále zkouší, zda má člověku uznat jeho autoritu, prohlíží si ho a důkladně zkoumá. Je jen na chovateli, zda dokáže být důsledný a autoritu si udržet.¹⁹

V této fázi rozvíjíme:²⁰

- Stopařský pud.
- Košťácký pud a vlohy pro aport
- Štěkáání na povel
- Povel „pust“
- Povel „místo“
- Odbourávání kousání a žraní různých předmětů

Je zapotřebí si uvědomit, že v této fázi vývoje se štěně snadno rozptyluje a je velmi těkavé, proto se doporučuje, aby psovod v této fázi střídal výcvikové a zábavné prvky formou hry. Po každém splnění cviku je vhodné štěně řádně pochválit.

2. štěněčí stádium (4. – 6. měsíc)

V tomto období může probíhat intenzivní předvýcvik, štěně je vázáno na psovoda a radostně spolupracuje. Štěně hledá autoritu a pokud zjistí, že pozice „alfa“ je prázdná, bude se snažit ji obsadit. Prohlubuje se explorační chování.

V této fázi rozvíjíme:²¹

- Práci na stopě „hledej“
- Košťácký pud a vlohy pro aport
- Ovladatelnost na vodítku a cviky poslušnosti.

¹⁸tamtéž.

¹⁹Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 14-15.

²⁰Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011.

²¹Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011. Str. 17-18.

3. puberta (7. – 10. měsíc)

Puberta se projevuje hlavně v oblasti psychické, z poslušného psa se stává zvíře svéhlavé, nesmíme od psa vyžadovat příliš mnoho a přetěžovat jej, dát mu prostor pro hru, vzájemnou komunikaci s ostatními psy. Také je vhodné psa zkoušet z povelů, které má rád a občas zařadit prvek jiný. Nutné je dodržovat jednou zvolený postup. Každou chybu pomalu opravujeme a výcvik provádíme cíleně.²²

1.2.1.7 Teritoriální chování

Teritorium – území, které si pes (smečka) hájí proti všem konkurentům vlastního druhu, případně konkurentům stejného pohlaví. Teritorium rozdělujeme podle různých hledisek.²³

Podle doby, kterou v nich živočich tráví:

- Stabilní – trvalá
- Dočasná – sezónní
- Krátkodobá

Podle aktivity, kterou živočich provozuje:

- Potravní (kočkovité šelmy)
- Potravní a rozmnožovací
- Rozmnožovací (buvolci, osel), speciální rozmnožovací teritoria – tokaniště (tetřev), lek (voduška)

Podle počtu jedinců téhož druhu, jimiž je teritorium obsazeno:

- Teritoria obhajovaná jedincem
- Teritoria obhajovaná párem
- Skupinová teritoria

Psi i vlci si teritorium značí pachovými značkami – značkování močí a trusem.

Domovský okrsek je území, na kterém se dané zvíře v daném období pohybuje, ale nebrání jej.

1.2.1.8 Potravní chování

Psi často potravu vyhledávají, což řadíme k potravnímu chování, také potravu vyvrhují, což slouží k přepravě potravy mláďatům, kdy dospělý jedinec potravu vyvrhne u doupěte a následně dbá na to, aby její mláďata našla a sežrala.

²² tamtéž.

²³Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 17- 18.

Pro psovitě šelmy je důležité i zahrabávání zbytků potravy, jedná se o řetězec chování složený z těchto částí:²⁴

- Hledání vhodného místa
- Hrabání
- Odkládání krmiva
- Zastrkování potravy zavřenou tlamou do jámy
- Zastrkování horní stranou nosu
- Očichávání

Kálení a močení: má funkci jak vyprazdňovací, tak sociálně-komunikační, bylo pozorováno, že vlci značí trusem obvykle místa, kde se kříží migrační trasy, dále na tzv. rendezvous site. Nikdy nebyl zaznamenán případ, že by byl trus překryt jiným trusem.²⁵

1.2.1.9 Sexuální a rodičovské chování

Sexuální chování řadíme k nejvýznamnějším životním projevům živočichů a má v zásadě tři funkce:²⁶

- Jedinec musí nalézt a pečlivě zvolit svého partnera, který patří ke stejnému druhu, stejné populaci, vykazuje určité znaky, které mohou jeho potomci zdědit.
- Jedinec musí získat partnera jen pro sebe, to znamená obhájit jej proti konkurentům.
- Oba jedinci se musí navzájem dokonale poznat, odbourání agresivity a naladění obou organismů k rozmnožování.²⁷

U psovitých šelem je sexuální chování vyvoláno hormonálními změnami u fen. Tato změna se nazývá říje. Pes na rozdíl od vlka je zvíře diestrické – fena hárá 2 krát do roka, na rozdíl od vlka.

U fen dochází také k synchronizaci říje, pokud je více fen současně v jednom prostředí. V zásadě to znamená, že jedna hárající fena může strhnout k hárání ostatní feny.²⁸

Fyziologickým znakem říje feny je naběhlá přezka, ze které odkapává tmavá, červená tekutina, barva sekretu postupně slábne, až se změní na čirou.²⁹

²⁴Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 20-21.

²⁵tamtéž.

²⁶tamtéž.

²⁷tamtéž.

²⁸tamtéž.

²⁹Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 20-21.

U většiny fen je vrchol říje mezi 9.–14. dnem hárání.

Na rozdíl od vlka dospívá pes velmi brzy, ještě před ukončením tělesného vývoje. Feny vstupují do první říje kolem osmého měsíce a také psi jsou v tomto období pohlavně dospělí. Vlci se v přírodě páří až kolem 2.–3 roku života.³⁰

Sexuální hry štěňat začínají již ve dvou až třech měsících, toto chování můžeme pozorovat zejména u psů. Samozřejmě, že tyto hry nejsou ještě plnohodnotným sexuálním chováním, ale jsou důležité pro správný rozvoj a vývoj jedince.

Po pubertě sexuální hry mizí a zůstává neusměrněné sexuální chování, naskakování na jiné psi, či nohu majitele. Toto chování však časem odezní a objeví se pouze v přítomnosti hárající fenky. Je ale vhodné psovi dát nějakou náhražku, na kterou může naskakovat (deka, polštář, nebo mu umožnit na krýt fenku. Druhou variantou je kastrace psa, feny).

Není vhodné psa trestat za naskakování na nohu majitele nebo na jiného psa, pro psa je sexuální pud zcela přirozený, a pokud ho za to budeme trestat, později může mít pes problém s krytím, neboť bude mít zafixováno, že za podobné projevy byl trestán a že je to nežádoucí.

Asistenční, vodící a signální psi musí být vždy kastrováni, než jsou předáni do rukou nového majitele. Je to právě z důvodu, že pokud by vodící, asistenční pes potkal hárající fenku nebo naopak, nemusel by za dané situace ovládnout své pudy a místo asistence tak s majitelem cloumat a táhnout jej za hárající fenkou.

Kastrace také mění povahu, proto jsou psi i klidnější a poddanější. Samozřejmě, že každý žadatel, který žádá o vodícího a asistenčního psa, by měl být seznámen s etologií psa a s jeho vývojem, aby pochopil odlišnosti a potřeby svého budoucího pomocníka.

1.2.1.10 Průběh sexuálního chování

U psů je velmi důležitá první fáze, kterou odborníci nazývají fází sblížovací, nebo také období sekvencí T.

Takzvaná pozice T se objevuje u psů a vlků při tlumeném agresivním chování, kde může vyprovokovat souboj či podřízenost jedince. V oblasti sexuálního chování však nejde o agresi, ale spíše o předeheru, která se skládá i z tzv. bodyčeků, kdy pes udeří fenu kyčlemi při výskoku.³¹

Posledním obdobím je fáze blížící se říje, kdy psi často čichají k feně a olizují jí vulvu. V tomto období se může zejména u fen, které jsou drženy odděleně od psů, objevit naskakování na jiné feny.

V tomto období fena ještě při námluvách protestuje a může se psovi vysmekávat.

³⁰tamtéž.

³¹tamtéž.

Při vlastním aktu krytí začne plemeník většinou klapat čelistmi, což svědčí o pohlavním vzrušení, naskočí na fenu a po několika pářících pohybech dojde k erekci pyje a zavedení do pochvy. Po kopulaci dochází k tzv. svázání, které vznikne zduřením kořene penisu a tím se zabrání vysunutí z pochvy samice (trvá 10–45 minut).³²

Pes se sveze z feny a stojí bokem nebo zadkem k feně. Jakmile svázání povolí, začne si pes olizovat genitálie a fena jde močit. Když říje odezní, klesá také intenzita sexuálního chování a mohou se objevit prvky chování jednotlivých období v opačném pořadí.³³

1.2.1.11 Období porodu

Fenky vyhledávají v období porodu klidné místo uvnitř svého teritoria, kde si vyhrabou doupě. Fenky chované venku se většinou spokojí s boudou vystlanou slámou. Důležitý je návyk na prostředí, v případě, že fenu přestěhujeme např. do porodny, činíme tak nejpozději do poloviny březosti.

Štěňata se rodí většinou v plodových obalech, někdy i holá, a plodové obaly odejdou porodními cestami zvlášť. Matka překousne pupeční šňůru a sežere placentu (někdy je nebytná pomoc člověka). Fena začne olizovat štěně, čímž se posiluje vztah mezi matkou a štěnětem. Důležité z hlediska správného vývoje imunitního systému štěněte je první napití mleziva (colostra) v co nejkratší době po porodu.³⁴

1.2.1.12 Charakteristické fáze mateřského chování

- Ambivalence (obojetnost) – kdy štěňata jsou sama aktivní, vyhledávají matku a vyžadují mateřskou péči. U psovitých šelem v této fázi zasahuje do péče i otec, takže v podstatě až od této fáze můžeme hovořit o rodičovském chování.
- Tělesná vazba – kdy je matka iniciátorem všech kontaktů (olizování, kojení, zahřívání atd).
- Uvolňování vztahů rodičů a potomků – potomci se v tomto období oddělují od rodičů, nebo se začleňují do hierarchie smečky.³⁵

³²Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 22-23.

³³Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 23-24.

³⁴Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 22-23.

³⁵ Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 23-24.

1.2.1.13 Poruchy mateřského chování

Projevují se občas u fen domácích psů.

- Snížená péče o potomstvo – kdy fena o štěňata nepečuje, nemá o ně zájem.
- Abnormálně zvýšená péče o potomstvo – projevuje se většinou již při ukusování pupeční šňůry, kdy fena štěně zraní a to následně uhyne, případně štěňata zabije a někdy sežere i celý vrh. Pokud je fena rovněž nervózní, může štěňata přenášet z místa na místo, a tak je smrtelně zranit. Feny s těmito poruchami je nutné vyřadit z chovu!³⁶

1.2.1.14 Hra

Hra je pro psa velmi důležitá, má neocenitelný význam při formování štěněte a pro vývoj jeho organismu, pomocí hry se štěně naučí zapojit do společenství, naučí se komunikovat, pro psa je hra důležitým prvkem, vhodným při vytváření vztahu mezi psem a majitelem.

Při hře se rozvíjí koordinace, fyzický trénink, trénink lovu a sociálních aktivit. Hra může být tréninkem na nečekané situace, a to nejen u psů.

1.2.1.15 Druhy her

- Solitární hry – primitivní forma her s předmětem (lov malé kořisti).
- Sociální hry – jde většinou o výzvy ke hře.
- Lovecké hry – štěňata skáčou jedno na druhé.
- Sexuální hry – mláďata na sebe naskakují a předvádějí kopulační pohyby.
- Náhražkové hry – když chybí společnost.³⁷

1.2.1.16 Učení

Dvě z nejzákladnějších forem učení v přírodě jsou formy neasociativního učení: habituace a senzibilizace. Habituace nastává během opakování stimulu tím, že reaktivita na daný stimul klesá, při senzibilizaci naopak reaktivita na stimul roste a může docházet ke generalizaci, kdy pes silně reaguje i na podobné podněty (střelba, hrom při bouřce).

K asociativním formám učení patří klasické podmiňování: zvíře se naučí, že jeden podnět přechází ve druhý.

³⁶tamtéž.

³⁷Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011. str. 24-25.

Podmíněné chování je považováno za reflex, nelze ho vědomě kontrolovat (slintání psa pro předložení masa).³⁸

I. P. Pavlov ve svém experimentu prokázal, že pokud pes před podáním masa vždy uslyší metronom, tak po určité době už jen při poslechu metronomu začne slinit. Tedy algoritmus klasického podmiňování je následující: *podmíněný podnět – nepodmíněný podnět – chování*.³⁹

Operativní podmiňování: jako další forma asociativního učení, je založeno na schopnosti organismu rozpoznat chování, které nevede k požadovanému cíli jako omyl a naopak zapamatovat si chování vedoucí k požadovanému cíli jako úspěch. Podmíněná reakce se vytváří postupně s klesajícím počtem omylů a vzrůstajícím počtem pokusů vedoucím k úspěchu. Algoritmus tohoto podmiňování je následující: *Chování – nepodmíněný podnět (cíl určitého chování)*.

Podmiňovaný podnět – chování – nepodmíněný podnět (cíl určitého chování) – zpevnění podmíněné nebo nepodmíněné.⁴⁰

Rozlišujeme:

- Pozitivní posílení – chování vede ke vzniku příjemného podnětu (odměna za provedený výcvik).
- Pozitivní trest – vede ke vzniku nepříjemného podnětu (zatahání psa za srst, tak jak to výchovně dělala jeho matka, jediná vhodná forma trestu, kterou psi pochopí a která je formou jejich komunikace, nikoliv plácnutí, nebo bití za kousání boty).
- Negativní posílení – vede k přerušení nepříjemného podnětu (ustoupení tlaku, sednutí si při nácvičku povelu sedni).
- Negativní trest – vede k přerušení příjemného podnětu – ignorace člověka vůči vyžadování pozornosti (skákání na člověka) – vede k ukončení žadonění.⁴¹

1.2.1.17 Motivace

Pro získání žádoucího chování (pomocí operativního chování) je důležitá motivace a použití sekvencí výcvikových kroků.

- Pes je ponechán na chodbě bytu a jeho pán zavře dveře a odejde do obývacího pokoje. Touha psa následovat pána vede např. ke zvýšené motorické aktivitě. Pes zkouší různé způsoby, jak se dostat k pánovi. Jedním z nich je i naskakování na dveře, náhodně zavadí tlapou o kliku, takto otevře dveře a dostane se k žádoucímu cíli. Při opětovném zavření psa do chodby se pes postupně naučí

³⁸tamtéž.

³⁹Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 24-25.

⁴⁰Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 24-25.

⁴¹tamtéž.

otevírat kliku dveří. Vytvoření této situace bývá ve výcviku asistenčních psů cílené za účelem naučit psa otevírat dveře klikou.

- Cílem může být naučit psa štěkat na povel, vytvoříme podmínky ke spuštění chování, například zapneme vysavač, na který pes běžně štěká. Při štěkání psa vydáváme povel „štěkej“ a toto chování je zpevněno odměnou, která může mít formu pohlázení, pamlsku, aport, klikr atp.

- Dalším cílem může být, aby zvíře provádělo na povel určité motorické činnosti, které jsou v jeho pohybovém rejstříku. Necháme psa tyto aktivity spontánně nabízet a podle uvedeného algoritmu k nim přiřadíme příslušný podmíněný podnět a žádané chování zpevníme odměnou.⁴²

1.2.1.18 Sociální učení má tři složky:

- Sociální facilitace* – zvíře začne provádět stejné chování podle jiného zvířete, ale toto chování již má ve svém repertoáru.

- Lokální zesílení* – zvíře je přilákáno k místu, kde se nachází jiné zvíře a učí se nové chování od druhého zvířete zkoušením (trénováním – vyhledávání pohřešovaných osob v sutinách, vyhledávání mrtvých těl, živých osob zasypaných pod lavinou atp.).

- Skutečná imitace* – známo například u opic, napodobení postupu na základě pozorování jiného zvířete bez předchozího trénování.⁴³

2 Vodící psi

2.1 Historie vodících psů ve světě

1.století – nástěnná malba v troskách římského města Herculaneum, kde je jasně patrné, že slepce vede pes. 13. století – Marco Polo popisuje psy vybavené speciálními madly pro doprovod slepců na hedvábné cestě v Asii. Středověk – dřevěná plaketa slepce se psem na vodítku.

První pokus o výcvik vodících psů na pomoc nevidomým se odehrál v roce 1780 v nemocnici Les Quinze-Vingts v Paříži. Další důležitou osobou je Johann Wilhelm Klein, který založil v roce 1819 Institut pro vzdělávání nevidomých ve Vídni. V roce 1847 Švýcar Jakob Birrer sdělil své zkušenosti z pětiletého období, kdy jej vodil pes, kterého si sám vycvičil.⁴⁴ Uveřejnil je pod odborným názvem *Chiens Guides d' Aveugles au Luxembourg*.

Roku 1788 Josef Riesinger, nevidomý člověk žijící ve Vídni, využíval svého špice tak dobře, že lidé

⁴²tamtéž.

⁴³tamtéž.

⁴⁴tamtéž.

často pochybovali o tom, že je Josef Riesinger opravdu nevidomý.

Avšak k největšímu rozmachu došlo v období První světové války kvůli velkému počtu zraněných vojáků v bojích. Za zmínku stojí příběh doktora Stallinga, který se za První světové války rád procházel se svými pacienty po chodbách nemocnice. Jeho pacienti byli vojáci, kteří přišli o zrak při útocích jedovatými plyny.

Když byl jednou odvolán k naléhavému případu, zanechal svého psa s pacienty, a když se později vrátil, všiml si zvláštního chování a interakce nevidomého člověka a psa.⁴⁵

V srpnu 1916 byla zahájena činnost první výcvikové školy v Oldenburgu, která byla však v roce 1926 uzavřena. Roku 1918 byla v Německu otevřena první škola zabývající se výcvikem a výchovou vodících psů, brzo se tato škola rozrostla do mnoha dalších poboček po celé Evropě. Zde už docházelo k cílenému výcviku psů, a to nejen pro válečné veterány, ale pro všechny nevidomé.⁴⁶

Začínají se objevovat další školy po celém světě. Nadace The Seeing Eye se stala průkopníkem ve výcviku vodících psů. V roce 1927 Dorothy Harrison Eustis napsala do amerických novin článek o vodících psech. Sama se zabývala výcvikem psů pro armádu a celní úřad. Na tento článek reagoval Frank Morris, který řekl „Koupil jsem si noviny za pět centů a objevil jsem článek za miliony, který zcela ovlivnil můj život.“⁴⁷

Paní Eustis mu vycvičila vodícího psa, který jej pak doprovázel životem. Výzkumem chování a nových tréninkových metod vodících psů se zabývali v letech 1921 a 1930 Jakob von Uexkull a Emanuel Georg Sarris.⁴⁸

Využívání psů na pomoc lidem s tělesným a jiným postižením začali ve Spojených státech od roku 1970.

Z novodobé historie je třeba zmínit vodícího psa Salfiho, patřícího Omaru Eduardu Riverovi a labradorku Rosellin Michaela Hingsona, kteří se zapsali do historie jako hrdinové, když zachránili své nevidomé majitele při teroristickém útoku na Světové obchodní centrum.⁴⁹

2.2 Historie vodících psů v České republice

1922–1924 první pokusy o výcvik vodících psů Josefem Podhorským.

Miroslav Fišer začal cvičit vodící psi na začátku 60. let minulého století.

⁴⁵tamtéž.

⁴⁶tamtéž.

⁴⁷Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 96-97.

⁴⁸tamtéž.

⁴⁹tamtéž.

1974 – výcvikové centrum ve Spolaně Neratovice, 1978 – výcvik vodících psů přechází pod Svaz invalidů (výrobní podnik Meta Praha).⁵⁰

1991 říjen – při organizaci České unie nevidomých a slabozrakých založeno oddělení výcviku vodících psů (KVDP, 2011). Od roku 1997 pracuje Středisko výcviku vodících psů, jehož zřizovatelem je Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých (SONS).⁵¹

Po roce 2000 vznikají výcvikové subjekty, převážně občanská sdružení nebo obecně prospěšné společnosti věnující se výchovou a výcvikem vodících psů (Pomocné tlapky, Helppees, Vodící pes, O.S. a další organizace).

2.3 Proces získání asistenčního vodícího psa

Vodící pes je pes, který je určen pro lidi se zrakovým postižením. Zejména pro lidi se zbytky zraku a nevidomým. Pes pomáhá bezpečně dorazit k žádanému cíli cesty, ale také jako sociální prostředek komunikace. Na základě sociální reformy Byl přijat úplně nový právní předpis, kterým je zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, z. č. 329/2011 Sb. Některé nyní existující zákony budou významně novelizovány, zákon o sociálních službách, zákon o zaměstnanosti, zákon o pomoci v hmotné nouzi.⁵² Byla zrušena vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí ČR č.182/1991 Sb. o sociálním zabezpečení, §33, odstavce 9 je vodící pes zvláštní kompenzační pomůckou pro nevidomé a těžce zrakově postižené občany. Nyní existují pouze dvě dávky: příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku. Seznam druhů a typů zvláštních pomůcek je stanoven ve vyhlášce č. 1 k vyhlášce č. 388/2011 Sb. Zahrnuje i právo na vodícího psa a další kompenzační pomůcky.⁵³

K jeho pořízení je potřeba být držitelem ZTP/P, tedy zdravotně těžce postižený člověk, který má nárok na průvodce. Tímto průvodcem může být právě vycvičený pes.

Žadatel o psího průvodce musí být buď zcela nevidomý, a nebo tzv. prakticky nevidomý.

Diagnózu musí žadateli do žádosti o pomůcku (psa) potvrdit oční lékař.

Nově se budou papírové karty typu ZTP/P měnit na karty sociálního systému.

Jeich funkce a benefity však zůstávají stejné.⁵⁴ Vyplněnou žádost doručí žadatel na úřad práce.

Žadatel se může odvolat na Ministerstvu práce a sociálních věcí.

⁵⁰tamtéž.

⁵¹tamtéž.

⁵²Oko do duše okno, SONS, ročník 9, 2012, číslo 1/2012. Středisko integračních aktivit Blansko a Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých oblastní odbočka Blansko.

⁵³www.mpsv.cz/cs/8

⁵⁴www.mpsv.cz/cs/8

Vodící pes je zařazen do kategorie nenárokových pomůcek, to znamená, že ze zákona na něj automaticky člověk s těžkým zrakovým postižením nárok nemá. Pokud o psa zažádá, je jen na posouzení úřadu práce, zda žádosti vyhoví, nebo ji zamítne. Také je rovněž v jeho kompetenci rozhodnout do jaké výše pořizovacích nákladů na vodícího psa přispějí.⁵⁵

Mohou přiznat od 0 do 100 % z fakturované částky. V současné době může úřad na psa přispět až do výše 350 000 Kč. K této částce dospěla komise pověřená Ministerstvem práce a sociálních věcí po podrobném šetření nákladů, které je potřeba vynaložit na celkový proces odchovu, výchovy, výživy, veterinární péče, výcviku, předávání a následné péče, včetně servisu pro klienta a podobně.

Výcvik je velmi náročný a každý cvičitel musí nejprve znát potřeby, schopnosti, způsoby komunikace, způsob orientace a pohybu žadatele (osoby se zrakovým postižením). U žadatelů o vodícího psa se setkáváme s množstvím onemocnění zraku – katarakta, afakie, degenerace sítnice, glaukom, úrazy, nádory a řada dalších onemocnění. Onemocnění přinášejí různé problémy se zrakem, ke kterým patří: šeroslepost, výpadky zorného pole, zužování zorného pole až na 5 ° (tzv. trubicové vidění), dále světloplachost, poruchy vnímání prostoru, proměnlivé vidění, světelné záblesky, problémy s vnímáním hloubky, vidění jako v mlze, vidění jako přes špinavé okno až po úplnou slepotu.⁵⁶

Pro cvičitele je velmi důležité vědět, jak na tom zrak budoucího majitele vodícího psa je, aby mu mohl co nejlépe vysvětlit, jak v různých situacích se psem pracovat, na co si dát pozor, jak o psa pečovat. Pro osoby se zbytky zraku je velmi důležitá barva psa, mohou totiž lépe vidět psa bílé barvy, nebo naopak ve sněhu psa černé barvy. Záleží na tom, co komu a jak vyhovuje.⁵⁷

2.4 Klasifikace zrakového postižení dle Světové zdravotnické organizace

Závažnost zrakového postižení se definuje pomocí zrakové ostrosti udané Snellenovým zlomkem. Zraková ostrost (vizus) je schopnost oka identifikovat dva co nejbližše ležící body, jako dva oddělené objekty (minimum separabile). Zraková ostrost je ovlivňována vlivy fyzikálními, fyziologickými a psychologickými.

Silná slabozrakost se definuje jako kvalita vidění udaná Snellenovým zlomkem 1/10 nebo méně, a to ve zdravějším oku, s nejlepší dostupnou korekcí.

Prakticky nevidomý člověk musí stát 6 metrů od objektu, aby ho viděl stejně jasně jako normálně vidící osoba ze vzdálenosti asi 60 metrů.⁵⁸

⁵⁵Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 105-106.

⁵⁶tamtéž.

⁵⁷tamtéž.

⁵⁸Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 106-107.

- 1) Střední slabozrakost zraková ostrost: maximum menší než 6/18 (0,30)-minimum rovné nebo lepší než 6/60 (0,10)
- 2) Silná slabozrakost: zraková ostrost: maximum menší než 6/60 (0,10) -minimum rovné nebo lepší než 3/60 (0,05).
- 3) Těžce slabý zrak: zraková ostrost: maximum menší než 3/60 (0,05)-minimum rovné nebo lepší než 1/50 (0,02).
- 4) Zraková ostrost: maximum menší než 3/60 (0,05)-minimum rovné nebo lepší než 1/50 (0,02).

Koncentrické zúžení zorného pole obou očí pod 20 stupňů, nebo jediného funkčně zdatného oka pod 45 stupňů, praktická nevidomost: zraková ostrost 1/50 (0,02) až světlocit nebo omezení zorného pole do 5 stupňů kolem centrální fixace, i když centrální ostrost není postižena.

- 5) Úplná nevidomost: ztráta zraku zahrnující stavy od naprosté ztráty světlocitu až po zachování světlocitu s chybnou světelnou projekcí.

Každý žadatel o asistenčního vodícího psa by měl absolvovat kurz prostorové orientace. Odborný instruktor tyflorehabilitace mu pomůže zvládnout techniky napomáhající bezpečnému pohybu – omezování odchylek od přímého směru, odhad vzdálenosti, odhad úhlů, vnímání sklonu dráhy, výchova ke vnímání zakřivení dráhy, rozvoj sluchové orientace, rozvíjení smyslu pro překážky, chůze po schodišti, posilování stability.⁵⁹

Schopnost, která se neučí, ale někteří nevidomí jsou schopni je využívat, je echolokace. Jako příklad, jak se echolokace využívá, je mladý muž Ben Underwood žijící v Kalifornii. Jeho oči byly chirurgicky odstraněny, když mu byly teprve tři roky, lékaři mu diagnostikovali rakovinu sítnice. On ale může žít plnohodnotný život, protože místo očí používá svůj jazyk. Jazykem vydává ostré, krátké zvuky, které se odrážejí od blízkých objektů. Ben umí zachytit zvuk odrážející se od objektů a díky tomu určuje jejich polohu.

(dokument BBC, 2009 A Teen Who Sees With Sounds, John Kreiser)⁶⁰

Pro nevidomého člověka je velmi důležité se naučit techniku chůze s bílou holí a se psem.

2.4.1 Techniky držení

Základní držení – hůl je držena volně ze stran mezi palcem a prostředníčkem. Ukazovák je přiložen shora a směřuje dolů po holi. Horní konec hole je volně opřen v dlani.

Tužkové držení – toto držení se užívá při diagonální technice, nebo když si nevidomý potřebuje hůl

⁵⁹tamtéž.

⁶⁰Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 107-108.

zkrátit. Hůl je držena mezi palcem, prostředníčkem a ukazováčkem, ostatní prsty volně podpírají zespona prostředník.⁶¹

Pro pohyb s bílou holí je důležité, aby člověk s postižením zraku dobře ovládal optimální techniku, která mu bude vyhovovat.

Technika kyvadlová – jedná se o základní způsob užívání bílé hole, kdy jedinec se zrakovým postižením před svými nohama špičkou hole opisuje oblouky. Pohyb ruky s holí přitom vychází z předloktí. Důležité je dodržování zásady, aby se dlaň s holí udržovala stále před středem těla přibližně ve výši pasu.

Délka obloučku by neměla přesahovat šíři ramen. Na konci tohoto obloukovitého pohybu se špička hole dotkne země. Rytmus a tempo provádění oblouku musejí být v přesném souladu s krokem, tedy jeden oblouček na jeden krok.⁶²

Technika kyvadlově kluzná – jedná se vlastně o provádění výše popsaného pohybu, ale hrot hole je přitom tažen po zemi. Využití této techniky je vhodné především na hladkém povrchu nebo tehdy, chce-li nevidomý prozkoumat terén před sebou.⁶³

Technika diagonálně nesené hole – hůl v tužkovém držení je nesená úhlopříčně (diagonálně) tak, aby vykryla prostor před tělem a přitom zviditelnila svého nositele. Využívá se především při chůzi se signalizační holí – v dopravě, v interiéru nebo při chůzi s průvodcem či vodícím psem. Je přitom dobře vykryta horní polovina těla. Technika však není vhodná k orientaci, jelikož koncovka hole není v pravidelném kontaktu se zemí.⁶⁴

Technika dlouhé hole – tuto techniku lze považovat ze optimální vzhledem k dostatečné ochraně před překážkami a pro poměrně snadné vyhledávání orientačních bodů a orientačních znaků hmatového charakteru. Kyvadlovým pohybem kopíruje hůl povrch před chodcem s přesahem asi do 10 cm do obou stran.

Pohyb hole je rytmicky sladěn s chůzí tak, aby hůl vždy vykrývala prostor před vykračující nohou.

Hůl chrání pomyslnou pohybující se výseč z kužele, jehož vrcholem je ruka držící hůl přibližně před pasem chodce.⁶⁵

⁶¹Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 108-109.

⁶²Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 108-109.

⁶³Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 108-109.

⁶⁴tamtéž.

⁶⁵tamtéž.

2.4.1.1 Hole pro osoby se zrakovým postižením

- Hůl bílá opěrná dvoudílná – francouzská
- Hůl bílá orientační skládací pětídílná
- Hůl bílá signalizační neskládací
- Hůl červenobílá orientační neskládací
- Hůl bílá signalizační skládací sedmidílná
- Hůl červenobílá opěrná neskládací

2.5 Chůze s bílou holí – chůze se psem

Bezpečnost chodce hůl nemůže zcela zajistit, zejména pokud jde o výškové překážky (větve, římsy, apod.). Proto někteří nevidomí dávají přednost kombinaci hole a vodícího psa. Jejich pohyb je tak rychlejší a bezpečnější.

Vodící pes zaregistruje překážky, které se mohou objevit na jindy známé a bezpečné trase (výkop při havárii vodovodního potrubí, posunutá popelnice, práce na chodníku, jáma). Vodící pes vnímá překážky již z dálky a zavčas na ně upozorní svého pána, kterého i tak vede – míjí překážky, kličkuje mezi nimi, není proto nutné je ověřovat holí.⁶⁶

Pes registruje i pohyblivé překážky, ke kterým patří dětské kočárky, davy lidí, invalidní vozíky, kola. Vodící pes je schopen po naučených trasách chodit sám bez dílčích povelů a nevidomý může mírně polevit ve své pozornosti, a tak si odpočinout od neustálého soustředění.

Na neznámé trase je vodící pes cenným pomocníkem, je však nezbytné, aby měl nevidomý dobře nastudovaný popis cesty. Na neznámé trase nevidomý využívá předchozí popis trasy, pomoc svého psa, bílou hůl, ale i své smysly, především sluch a proudění vzduchu. Pes dokáže vyřešit situaci, která je pro nevidomého člověka nepřehledná a vyvést ho z ní (např. na bezpečný chodník). Vodící pes dokáže vyhledávat různé důležité orientační body, které jsou součástí popisu trasy – schody, dveře, za stávku apod. Vodící pes také vyhledá a podá spadlé předměty, a tak nevidomému nehrozí, že by sáhl do něčeho nepříjemného.⁶⁷

Veřejnost povětšinou přijímá vodícího psa velmi dobře a akceptuje ho, taktéž vodící pes na pomáhá ke komunikaci s okolím, bývá prostředníkem k hovoru. Využívat služeb vodícího psa má však své úskalí: pes je živý tvor, má své potřeby, nedá se složit jako hůl a uložit do tašky, je to věrný

⁶⁶tamtéž.

⁶⁷tamtéž.

pomocník, ale vlastnit vodícího psa je nejen radost, ale jako u všech zvířat také starost.

Proto by si každý žadatel měl rozmyslet a zvážit, zda je schopen a ochoten se taktéž o svého vodícího pomocníka denně starat a pečovat o něj.⁶⁸

Nevidomý člověk musí být připraven řešit i situace, kdy je mu odmítnuto vstoupit například do obchodního domu nebo do supermarketu se psem. Člověk, který nevidí, musí být schopen tuto situaci řešit, hájit svá práva a především nevzdat se práva na vstup do veřejných prostor s vodícím psem. Taktéž se nedoporučuje psa zanechat venku (uvázat) a ustoupit, neboť vodící pes je velmi drahý a může být snadno odcizen. Nehledě na to, že by jej nevidomý člověk špatně hledal a sám se orientoval v daném prostoru.

Doporučuje se, aby nevidomý člověk trval na svém právu a volal městskou policii nebo si nechal zavolat vedoucího obchodu, či odešel a podal stížnost na majitele objektu, který jej odmítl vpustit do veřejné budovy. Veškeré tyto situace jsou na zvážení nevidomého člověka a ukazují vyspělost společnosti, ve které žijeme.

Člověk se zrakovým postižením musí být schopen se o svého vodícího psa postarat a zajistit mu základní životní potřeby, vyvenčit ho, dát mu napít, najíst, dopřát dostatek odpočinku a spánku, veterinární péči a samozřejmě mít k němu vztah a mít ho rád.

V České republice naštěstí stále platí, že pokud je psí pomocník již starý nebo nemocný a není schopen nadále 100% služby pro svého majitele, tak odchází do tzv. psího důchodu na odpočinek a obvykle dožívá plnohodnotný zbytek svého života u svého majitele, který ho má rád a je mu vděčný za službu, kterou mu vodící pes poskytoval. Existují samozřejmě výjimky, což je dost smutné, naneštěstí jich není mnoho.⁶⁹

2.6 Výcvik vodícího psa a kritéria pro výcvik

Vše začíná selekcí štěňat, kdy se musí zvolit, vybrat vhodní, potenciální jedinci pro výcvik a výchovu. První selekce začíná ve věku dvou měsíců, vyřazením slabých, příliš bázlivých a příliš temperamentních štěňat. Druhá selekce nastává ve věku cca 12 až 16 měsíců – test povahových vlastností a zdravotní testy. Test povahových vlastností: reakce psa na různá prostředí, reakce na zvuky a pachy, odolnost vůči stresu a manipulace se psem, lovecké pudy, agresivita vůči lidem a zvířatům, agresivita při jídle, ochota ke spolupráci, ke hře.

⁶⁸tamtéž.

⁶⁹tamtéž.

Zdravotní testy: EKG vyšetření, interní vyšetření, krevní rozbor, vyšetření očního pozadí, RTG kyčelních kloubů, DKK, RTG loketních kloubů, DLK.⁷⁰

Samotný proces začíná tím, že vodící pes je nejprve dán do předvýchovy ve výcvikových školách. Nejprve se zakoupí štěně od chovatele nebo z vlastních chovů a ve věku zhruba osmi týdnů se předá štěně do rodiny, která se přihlásila jako dobrovolnická a chce se (amatérsky) výchovou zabývat.

Pro dobrovolnické rodiny je to dobrá zkouška obzvláště pokud uvažují nad psem pro své děti, neboť zjistí, co vše štěně/pes potřebuje. Taktéž se dobrovolnická rodina zavazuje, že o psa bude dobře pečovat, že jej bude socializovat do společnosti – procházky, nákupy, eskalátory, vstupy do veřejných prostor, obchody, galerie atp.

Malý pes má zvláštní označení, kterým se prokazuje, že je to pes ve výcviku pro lidi se zrakovým postižením. Má právo vstupovat do všech veřejných prostor v rámci výcviku se svým dobrovolníkem.⁷¹

Samotný výcvik speciálních dovedností začíná, až když je na něj konkrétní jedinec psychicky zralý. Obvykle to bývá kolem jednoho roku. Někdy se stane, že již desetiměsíční dorostenec si svým chováním doslova řekne o zařazení do intenzivního výcviku. Častěji se však stává, že budoucí pomocník dospívá později, a je lépe s výcvikem začít později.⁷²

Výcviková štěňata průběžně kontroluje buď pracovník, který dojíždí do rodin za štěňaty, nebo se organizují srazy štěňat, přibližně jednou za měsíc.

Tato praxe je stejná jak u nás, tak ve světě, výchova budoucího vodícího psa je totiž velmi stěžejní a sebelépe povahově vybavený pes bude nepoužitelný, pokud se zkaží jeho výchova. Pokud se pokazí základní povely, ke kterým patří přivolání, nebo se u psa rozvinou lovecké pudy, již nikdy to nejde zcela spolehlivě napravit.⁷³

Zkušený cvičitel psa umravní, je to však pouze dočasné a u svého méně zkušeného pána, který má navíc zrakové postižení, se všechny nešvary zažité v nejtělejší mládí opět projeví. Je třeba vědět, že při tomto typu výcviku (výchovy) nepřipravuje cvičitel psa pro kynologa, ale pro člověka se zrakovým postižením, často začátečníka, který má nad psem omezenou kontrolu.⁷⁴

V jednom roce věku odevzdá dobrovolnická rodina psa zpátky organizaci. Důležité je zmínit, že dobrovolnická rodina dostává pro psa veškerou výbavu, jídlo, veterinární péči, která končí

⁷⁰Tamtéž.

⁷¹Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011.

⁷²tamtéž.

⁷³tamtéž.

⁷⁴Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 109-110.

s předáním psa zpět do organizace.⁷⁵

Pes v organizaci projde několika veterinárními vyšetřeními včetně rentgenu kloubů, vyšetření srdce, zraku, sluchu; pokud pes má zjištěnou jakoukoliv vadu, je vyřazen z výcviku. Pes prochází veterinárním vyšetřením jak na začátku, tak během výcviku, i na závěr výcviku. Je to proto, že některé vady, nemoci či poruchy se mohou vyskytnout až později.

V menších organizacích je praxe jiná, tam se cvičitel zabývá psem od jeho narození až do předání klientovi.

Kromě odborného vedení budoucího vodícího psa je výhodou znalost každého psiho jednotlivce, jeho historie, detailů povahy i zdraví.

Cvičitel cvičí budoucího vodícího psa formou rutiny, aby pes o své práci nemusel příliš přemýšlet, ale také aby ho nevyčerpávala a nestresovala. Pes si musí vžít takový způsob chování a pohybů, jako by člověk, který je vedle něj, byl jeho součástí. Pouze takový pes může být opravdovým pomocníkem na mnoho dalších společných let.⁷⁶

Z výchovy v rodině si pes přináší základní návyky a základní povely. Výborná poslušnost je prvním základním bodem, na kterém se musí pracovat. Výborná poslušnost je nutností, avšak u vodících psů jsou jisté detaily.

Přivolání psa učíme tzv. na kontakt, což znamená, že pes předsedá před psovoda a čenicem se dotýká rukou, které má nevidomý složené před tělem. Dalším specifikem je odložení, které probíhá stejně, jen v závěru je pes přivolán. To proto, aby se i nevidomý občas vracel zpět ke psovi. Má-li možnost nevidomý trénovat spolu s trenérem vodícího psa, tak pro vztah psa a budoucího majitele je tento cvik velmi žádoucí.

Stěžejním cvikem pro vodícího psa je povel „vpřed“. Na tento povel pes vykročí v mírném tahu vodiče (postroj vodícího psa) dopředu. Tah ve vodiči nesmí být příliš slabý, nevidomý by nemusel rozpoznat, co mu chce signalizovat a mohl by být ohrožen. Tah nesmí být ani příliš silný, neboť by pes nevidomého přetácel a vytvářel silný tlak, který by mohl nevidomému vychylovat páteř a způsobovat mu bolest.

Komunikace mezi psem a nevidomým probíhá právě přes tah ve vodiči. Dostane-li se dvojice k nějaké přirozené překážce nebo umělé překážce (schody, obrubník, výkop apod.), pes tuto situaci označí zastavením, a nebo, má-li dostatek prostoru, obejitím překážky. Přerušení tahu ve vodiči je pro vedeného člověka signálem, že má holí ověřit situaci a podle toho, co nahmatá, pokračovat

⁷⁵tamtéž.

⁷⁶tamtéž.

dalším povelům „vyved“ „převed“ a podobně.⁷⁷

Veškeré povely se musí naučit i nevidomý člověk a musí je umět psodovovi – vodícímu psu správně říci. A správně reagovat na psa samotného, na jeho zastavení, vyvedení, na chůzi se psem, chůzi se psem a s holí atp. Musím říci, že jsem měla možnost si vyzkoušet jaké to je chodit se simulátorem psa a s holí a pouze s holí po dané trase a nebylo to nic snadného, ale rozdíl byl velký.

Chůze se simulátorem psa a s holí byla o něco bezpečnější a jistější a působila snadněji, než když nevidomý chodí pouze s holí. Rozhodně již rozumím tomu, co přesně vodící pes přináší člověku se zrakovým postižením. Je ovšem velmi těžké ze začátku sloučit chůzi se psem, reagovat na jeho signály a zároveň dávat správné povely. To vše se musí nevidomý naučit a ze začátku to dá mnoho práce. Pokud to ovšem dvojice zvládne, nemá problémy jít kamkoliv.

Simulátor psa – tzv. DogSim je zařízení, které umožňuje nevidomému získat potřebné zkušenosti, znalosti a dovednosti ještě před tím, než dostane skutečného vodícího psa.

Není totiž jednoduché zpočátku koordinovat svůj pohyb podle vodiče na postroji psa, současně dávat patřičné povely a vnímat okolí. Pod vedením cvičitele nevidomý zvládne tyto techniky na trenážeru DogSimu.⁷⁸

2.7 Cviky vodícího psa

Zahájení chůze, vedení ve směru – na povel „v před“ pes vykročí určeným směrem, samostatně napne vodič a udržuje ho v mírném tahu. Povel se používá, když je chůze přerušena.

Pes by neměl bezdůvodně měnit směr ani tempo chůze.⁷⁹ **Zastavení chůze** – na povel „stůj“ pes musí neprodleně zastavit, využívá se, kdykoliv to nevidomý potřebuje.⁸⁰

Zpomalení a zrychlení chůze – povely „pomalu“ u zpomalení a „jdeme“ či „rychle“ u zrychlení. Zpomalení se používá při kluzkém povrchu nebo tam, kde si nevidomý není moc jistý, a zrychlení při přecházení rušné ulice.⁸¹

Odbočení vpravo – na povel „vpravo“ pes odbočí na nejbližším možném bezpečném místě, pes pokračuje ve směru chůze, dokud není možno odbočit i přes možné opakované povely.⁸²

Odbočení vlevo – na povel „doleva“ důraz je kladen právě na povel „doleva“, jinak oba povely „vlevo“ i „vpravo“ zní psu stejně. Pes odbočí na nejbližším možném bezpečném místě a pokračuje

⁷⁷Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 110-111.

⁷⁸Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 112-113.

⁷⁹Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 111-112.

⁸⁰Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 111-112.

⁸¹tamtéž.

⁸²tamtéž.

ve směru chůze, dokud není možno odbočit i přes možné opakované povely.⁸³

Překážky – z obou stran, výškové, pohyblivé, terénní nerovnosti; povel se nepoužívá, pes se vyhýbá a míjí je tam, kde je to možné, má dostatek místa, nebo je označí zastavením. Je běžné, že pes při průchodu překážkami změní tempo chůze.⁸⁴

Převedení přes vozovku – na povel „vpřed“ či „převed“ pes vykročí a bezpečně, přímo (šikmo pouze je-li v cestě překážka) vede na druhou stranu vozovky.⁸⁵

Převedení z nepřehledné situace – povel „vyved“ používá se v místě, kde není možno pokračovat v přímém směru nebo při vyvedení např. z obchodního centra, úřadu, nádraží.⁸⁶

Nalezení a označení chodníku – na povel „hledej chodník“ vyhledává a označuje pes okraj chodníku, směrem z vozovky i do vozovky, cvik usnadňuje orientaci, zvyšuje bezpečnost a je možno ho použít pro upřesnění směru povely „vpravo“ či „doleva“.⁸⁷

Nalezení a označení schodů – na povel „hledej schody“ vyhledává a označuje pes první schod směrem dolů i nahoru, povel je možno upřesnit povely „dolů“ a „nahoru“, následuje povel „vpřed“, chůze po schodech a pes automaticky označuje poslední schod směrem dolů i nahoru. Tento cvik usnadňuje orientaci a zvyšuje bezpečnost. Pro upřesnění směru je možné použít povely „vpravo“ a „doleva“.⁸⁸

Nalezení a označení eskalátoru – na povel „hledej eskalátor“ pes nalézá a označuje zastavením vstup na eskalátor, na další povel „vpřed“ vstupuje na jedoucí schody, kde zůstává vedle nohy klidně stát, na konci plynule spolu s nevidomým vystupuje.⁸⁹

Nalezení a označení dveří – na povel „hledej dveře“ nalézá pes nejbližší dveře a označuje je zastavením, přičemž je naučen, aby jeho hlava směřovala ke klice dveří, pokud jsou dveře otevřené, pes zvolní tempo chůze a je možné použít ještě povely pro upřesnění směru „vpravo“ či „doleva“.⁹⁰

Nalezení a označení lavičky (místa k sezení) – na povel „hledej lavičku“ pes nalézá nejbližší místo k sezení a označuje zastavením nebo položením hlavy na toto místo. Někdy pes označuje místo tím, že na něj naskočí předníma nohama. Někteří psi používají i štěkot, kterým označí místo

⁸³Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 111-112.

⁸⁴Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 111-112.

⁸⁵Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str.111-112.

⁸⁶tamtéž.

⁸⁷tamtéž.

⁸⁸tamtéž.

⁸⁹tamtéž.

⁹⁰tamtéž.

nálezu.⁹¹

Nalezení a označení zastávky – na povel „hledej zastávku“ nalézá pes zastávku a označuje sloupek zastavením. Je možno použít pro upřesnění směru povely „vpravo“ nebo „doleva“.⁹²

Chůze po krajnici – pro chůzi po krajnici se používá povel „doleva kraj“ či „vpravo kraj“, pes vede nevidomého po krajnici tak, aby neohrozil bezpečnost; je-li v cestě nějaká překážka, pes ji označí, opatrně vyvede nevidomého a automaticky se vrací ke krajnici.⁹³

2.8 Jednání s klientem

Zájemce (osoba se zdravotním postižením) o službu, jakou je vodicí nebo asistenční pes, se o této možnosti dozví zpravidla od přátel, rodiny, lékaře, nebo z webových stránek organizací, které tyto psy cvičí. Pak si vybere organizaci a kontaktuje ji, telefonicky, mailem či osobně. Obě strany se dohodnou na informativní schůzce. Na této schůzce by měl být přítomen sociální pracovník a cvičitel. Sociální pracovník by měl udělat sociální šetření v domácnosti klienta spolu se cvičitelem, který se půjde podívat na bydlení klienta, aby věděl, s čím se budoucí pes bude setkávat a co přesně se od psa bude vyžadovat. Cílem schůzky je podat zájemci veškeré informace o tom, co to znamená vlastnit vodicího či asistenčního psa. Co takový pes umí, co potřebuje, aby mohl vést spokojený život. Zájemce o psa potřebuje vědět, v jakém časovém horizontu je možné vodicího, asistenčního psa získat (pořadník), jaké jsou možnosti dodavatele např. ohledně plemena, pohlaví, barvy psa.

To, že má člověk postižení, neznamená, že nemůže být zlý nebo nepřičetný a někdy psovi ublížit, nebo jej zcela záměrně týrat!

Mnoho žadatelů může mít ještě ke zrakovému i jiné postižení – epilepsii, sluchové postižení atp.

To vše musí cvičitel vědět a uzpůsobit tomu daný výcvik vodicího, asistenčního psa.

2.9 Práva majitele vodicího a asistenčního psa

Právo požadovat pomoc a následný servis ze strany dodavatele, právo požádat o pomoc při péči o psa v případě, že po určitou dobu (nemoc, zhoršení zdravotního stavu) nemůže psa využívat a pečovat o něj. Majitel může podat stížnost, pokud není spokojen se službou. Právo žádat radu a pomoc při uplatňování svých práv (spojených s využíváním asistenčního, vodicího psa) a zároveň být informován o všech legislativních změnách, které se týkají dané problematiky.

⁹¹Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 112-113.

⁹²Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 112-113.

⁹³Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 112-113.

Poskytovatel služby – organizace, která se zabývá výcvikem asistenčních a vodicích psů, se rovněž musí o zájemci mnohé dozvědět, ještě než se rozhodne se zájemcem uzavřít smlouvu. Je potřeba zjistit okolnosti, které by mohly bránit zájemci, aby se mohl stát majitelem asistenčního, vodicího psa.

Pan ministr zdravotnictví Leoš Heger představil novinku, od dubna bude možné, aby nevidomí, kteří mají vodicího psa, mohli i se svým průvodcem do ordinace či nemocnice a pobývat tam s ním. Například i na jednotce intenzivní péče. V minulosti se lidé s postižením setkávali s velkou neochotou ohledně vpuštění jejich vodicích psů, nebo psů asistenčních do ordinace lékaře nebo nemocnice. Tomu by nyní mohlo být jinak. Nový zákon o zdravotních službách říká, že pokud poskytovatel zdravotních služeb neumožní nevidomým i pobyt psa, bude mu hrozit až sto tisíc pokuta. Nemocnice se tak musí připravit na takový průlom a musí přehodnotit, kam skutečně psi budou moci chodit a kam nikoliv.⁹⁴

Stávalo se, že člověka s vodicím psem nevpustili ani do čekárny, přitom ze zákona je vodicí pes zdravotní pomůckou, která má zvláštní status, a proto může svého majitele doprovázet, jak do supermarketů, obchodů, veřejných center tak, i do ordinací a k lékařům.

Hana Jasenovcová, ze Střediska výcviku vodicích psů sděluje, že konečně budou mít lidé se zrakovým postižením více práv, která se tímto zákonem posílí. A budou tak mít větší oporu. Právě zlepšení právního postavení pacientů, je jednou z hlavních změn, kterou si stanovil ministr zdravotnictví pan Leoš Heger.⁹⁵

Pro nemocnice to však znamená, aby si poradili s jistými překážkami, kdo bude psa venčit při jeho pobytu v nemocnici, kdo bude psa krmit, a co s ostatními pacienty. Předpokládá se, že by majitel vodicího psa měl vyhrazen pokoj, kde by byl pouze se svým psem.⁹⁶

Pokud by nemohl psa venčit přímo on, mohl by tak učinit dobrovolník z dobrovolnického centra, které sídlí v nemocnici, pokud nemocnice dobrovolnické centrum nemá, musel by si pacient zajistit venčení a krmení sám. (blízcí příbuzní, ošetřovatelé, asistenti) atp.

Nový zákon však netvrdí, že by vodicí a asistenční psi měli přístup úplně všude, zdravotnické zařízení si samo sepíše podmínky pro pohyb těchto zvířat.

Jediná nemocnice, která již má sestavená pravidla a podmínky, kdy může vodicí či asistenční pes do nemocnice je Havlíčkovobrodská nemocnice, kde jsou ve zvláštních případech ochotni pustit psa i na intenzivní péči či ARO.⁹⁷

⁹⁴Lidové noviny, středa 7. března 2012, ročník XXV, číslo 57.

⁹⁵tamtéž.

⁹⁶tamtéž.

⁹⁷tamtéž.

Novinka se také týká záchranné služby, tak, aby záchranáři v případě potřeby majitele mohli psa vzít s sebou. Ovšem záležitost bude hodně na posouzení celé situace a na daných směrnicích.⁹⁸

2.10 Povinnosti majitelů vodících a asistenčních psů

Povinností majitele vodícího a asistenčního psa je především respektovat potřeby psa, který je živým tvorem (výživa, venčení, péče o psa, potřebný odpočinek, veterinární péče, dodržovat Zákon 246/1992 Sb. a Zákon 77/2004 Sb. na ochranu zvířat proti týrání ve zněních pozdějších předpisů).

Budoucí majitel zodpovídá za škody způsobené psem, musí se naučit správnou povelovou techniku, nezapomenout psovi dát správné označení, nosit průkaz uživatele asistenčního, vodícího psa. O psu musí podávat informace, o jeho zdravotním stavu, o průběhu soužití a umožnit kontrolu, která slouží jako předcházení týrání od majitele psa.

2.11 Důvody pro odmítnutí ze strany poskytovatele jsou

Neschopnost se o psa starat (u osob, které nejsou schopny se o psa postarat, je nutno uvést zodpovědnou osobu, která tyto povinnosti převezme – např. matka dítěte s postižením atp). Zájemce je závislý na alkoholu či jiných omamných látkách, zájemce byl v minulosti trestán za týrání zvířat, zájemce žije v nevyhovujících bytových, sociálních podmínkách, nebo je klientem domu sociální péče, jehož pravidla neumožňují vlastnictví psa. Zájemce nemá potřebné doklady – průkaz ZTP, ZTP/P. Zájemci nebyl pes doporučen ošetřujícím lékařem.

2.12 Další průběh se zájemcem o službu

Poté, co se zájemce dozví veškeré informace, vyplní žádost na asistenčního, vodícího psa. V žádosti specifikuje své požadavky na plemeno, barvu, pohlaví psa. Také specifikuje, jaké dovednosti od psa vyžaduje. Čím jsou požadavky konkrétnější, tím je výběr a výcvik psa snazší. Nikoliv však z hlediska výcviku, ale z hlediska využití psa s klientem. Zda má pes umět rozsvěcet, zhasínat světlo, podávat věci, a jakým způsobem to má pes provádět, zda podávat věci přímo do ruky, nebo do klína.⁹⁹ Zda nevidomý potřebuje kvůli úrazu psa vést na pravé straně atp.

Po obdržení objednávky provede poskytovatel sociální šetření v místě bydliště zájemce. Má-li pochybnosti o pravdivosti tvrzení, může se obrátit na příslušný, státní orgán, dnes na příslušný Úřad práce nebo odbor sociálních věcí. Pokud je vše v pořádku, vyrozumí zájemce, že objednávka byla přijata a je tudíž považována za závaznou.

⁹⁸tamtéž.

⁹⁹tamtéž.

Ve druhé polovině výcviku, kdy se již pes cvičí v organizaci, je důležité, aby zájemce o psa se postupně začal se svým psem seznamovat. Na závěr výcviku je zkouška, která obnáší veškeré cviky a požadavky, které se od psa vyžadují. Tyto zkoušky nejsou jednotné a každá organizace je má různé. Velmi často však u vodících psů bývá přítomen zaměstnanec sociálního odboru – Úřadu práce. Výcvik a předání klientovi je potvrzeno podepsáním smlouvy. U vodících psů, kteří jsou hrazeni, je to kupní smlouva.

U ostatních psů – asistenčních psů, kde je výcvik hrazen ze sponzorských, nadačních darů či veřejné sbírky, jde většinou o smlouvu darovací. Tam, kde nadace dává dar přímo klientovi a on pak za ně nakupuje službu, je to opět smlouva kupní. Tím se stává klient majitelem psa. Některé organizace psa pouze zapůjčují, ale i v takovém případě musí být tento akt potvrzen na základě smlouvy.¹⁰⁰

Předávání vodících a asistenčních psů je dlouhodobý proces, který se odvíjí od schopnosti klienta. Předávání by mělo probíhat v místě bydliště klienta, tedy tam, kde bude pes převážně pracovat.

Cvičitel je klientovi k dispozici a průběh se cvičování přizpůsobuje schopnostem klienta. Je nutné, aby klient ztratil v této fázi ostych a otevřeně sdělil, co mu vyhovuje, co nikoliv, kde se necítí jistý a co by chtěl zlepšit nebo upravit jiným způsobem.

Cvičitel problém posoudí, vyhodnotí jej a pomůže s jeho řešením. Spoléhat na to „že to nějak dopadne“, je nejhorší chybou, kterou se může zájemce o psa dopustit.¹⁰¹

V rámci se cvičování je potřeba zvládnout povelovou techniku, péči o psa, krmení, venčení, péči o relaxaci psa – hru, odpočinek, aby i pes měl chvíli sám pro sebe.

Cvičitel také projde a nacvičí s klientem všechny potřebné trasy: do školy, zaměstnání, k lékaři, do obchodu, k přátelům, do divadla atp.

Jednou z nezbytných zastávek je obecní úřad, kde je nutné psa přihlásit. (Zákon 229/2003 Sb., kterým se mění Zákon č. 565/1990 Sb. o místních poplatcích, §2, odst. 2).

Poplatek ze psů se platí ze psů starších 3 měsíců. Od poplatku ze psů je osvobozen držitel psa, kterým je osoba nevidomá, bezmocná a osoba s těžkým zdravotním postižením, které byl přiznán III. stupeň mimořádných výhod podle zvláštního právního předpisu, osoba provádějící výcvik psů určených k doprovodu těchto osob, osoba provozující útulek zřízený obcí pro ztracené nebo opuštěné psy, nebo osoba, které stanoví povinnost držení a používání psa zvláštní právní předpis.¹⁰²

Velmi důležitou součástí je také rodina klienta; je totiž rozdíl, když žije klient sám, než když sdílí

¹⁰⁰tamtéž.

¹⁰¹Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 136-137.

¹⁰²Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 137-138.

obydlí s dalšími členy rodiny. Pořízení psa je vážná věc, se kterou by měli být seznámeni všichni zúčastnění.

Cvičitel a sociální pracovník je v tomto procesu taktéž nápomocen, protože rodině zodpoví veškeré otázky týkající se pořízení vodícího nebo asistenčního psa. Někdy se rodina cítí odvržena, obzvláště pokud pečovala o zájemce o službu pouze ona, nejednou by je mohl nahradit v této roli zcela nebo plně vodící či asistenční pes. Je zapotřebí rodinu uklidnit a upozornit, že jejich roli v životě zájemce o psa nikdo nenahradí, ale že pes umožní klientovi vést normální život a samotné rodině ulehčí. Je důležité, aby rodina respektovala pevná pravidla, která sestaví spolu s cvičitelem a která umožní zájemci o psa, aby se stal plnohodnotným pánem psa on. Je důležité upozornit rodinu, že vodící, asistenční pes není mazlíček, ale pomocník jejich blízkého. To znamená, aby psa obzvláště v průběhu secvičování, nenaváděli k sobě, nelákali ho a neupozorňovali na sebe. Pes totiž musí mít jasno v tom, komu má pomáhat a kdo bude jeho pánem. Rodina samozřejmě může psa pohladit, hovořit na něj nebo pomáhat s jeho ošetřováním. A to hlavně v případě, kdy osoba s postižením není schopna připravit psovi krmění, připraví ho některý člen rodiny, ale misku položí před vozík majitele asistenčního psa. Teprve pak pustí psa do pokoje. Tak pes získá pocit, že jej krmí jeho pán. Rodina by se taktéž měla vyvarovat odměňování psa, protože to je výsadní právo pouze jeho pána.

Může nastat více podobných situací a proto je zapotřebí, aby rodina dodržovala vše, na co je upozorní cvičitel a posléze majitel psa.

2.13 Vhodné rasy pro výcvik

V minulosti se cvičili především němečtí ovčáci, dnes převládají retrieveri pro svou velmi milou a výbornou cvičitelnost a adaptabilitu, která souvisí s jejich mírumilovnou a přátelskou povahou.

Pro výcvik se využívají, také kříženci, někdy se provádí účelové křížení – „goldlab“, „labradoodle“, nebo psi z útulků.¹⁰³

Jinak se do výcviku může zařadit jakákoliv rasa vyhovující klientovi, jsou i rasy malé, které dokáží otevřít dveře, nosit věci a mnohým lidem, převážně starším, vyhovují více, protože jim mohou skočit do klína – zvláště v případě lidí upoutaných na invalidní vozík.

V zahraničí se využívají i koně – především poníci, kteří slouží podobně jako vodící psi. Ovšem žadatel k tomu musí mít vyhovující podmínky.

¹⁰³tamtéž.

2.14 Příběhy lidí se zrakovým postižením

Bára a vodící pes Hugo

Bára je mladá vysokoškolačka, která studuje na právnické fakultě.

Se spolužačkou Karolínou jdou po škole do kavárny, Bára má s sebou Huga – vodícího psa. Nejprve se personálu nezdá, že mají s sebou děvčata psa, ale po vysvětlení, že se jedná o psa vodícího, může Bára s Hugem a Karolínou vstoupit do kavárny.

Karolína předčítá Báře nabídku z jídelního lístku. Nakonec se obě kamarádky rozhodnou pro zmrzlinový pohár. Hugo mezitím dostal misku s čerstvou vodou. Pak se kamarádky spolu rozloučí a každá jde jiným směrem, Karolína do školy, Bára s Hugem míří k domovu.

Bára se chystá odpoledne na cvičení jógy. Tentokrát musí Bára jít sama s holí a zanechat Huga doma, protože Hugo nemá příliš rád skupinové aktivity a při cvičení by vyrušoval, chodil by od jednoho k druhému a zkoušel, zda nedostane něco dobrého. Bára tedy zanechává Huga doma a jde na cvičení. Pro Báru bylo dost obtížné najít cvičitelku, která by byla ochotná Báře vyhovět a zapojit ji do cvičení spolu s ostatními. Bára je vždy vpředu, aby ji lektorka mohla říkat cvičební pozice a správně ji nasměrovat. Cvičitelka se musí soustředit na popis cviků tak, aby byly proveditelné i bez zrakové kontroly. Občas ale samozřejmě musí Báře pomoci a hmatem Báru nasměrovat do správné polohy. Bára chodí cvičit jednou týdně a velmi ji cvičení těší. Našla si zde i pár přátel, se kterými občas zajde na čaj. Večer ji čeká již jen vyvenčit Huga a den má za sebou.¹⁰⁴

Druhý den jde Bára do školy, jelikož je zde vrátný, který je zde nový, Bára mu vysvětluje, proč Hugo má povolen vstup do školy. Bára jde na zkoušku a vrátný ji doprovodí až na místo konání zkoušky. Zde čeká několik studentů, Bára se zeptá, kdo je poslední a zařadí se nakonec.

Studenti ji nabízejí, že může jít jako první, ale Bára to odmítá. To že nevidí, neznamená, že by nemohla počkat jako ostatní.¹⁰⁵

Zkouška je obtížná, ale Bára se drží dobře, nejprve se zkoušející rozebírá seminární práci na téma Evropské právo a pak ji profesorka ještě zkouší. Bára je spokojena, odchází s plným počtem bodů. Jakákoliv práce je pro Báru velmi náročná, musí vyhledávat mnoho informací z internetu a z knih, které si nejprve musí naskenovat, a pak je poslouchá pomocí hlasového výstupu. Někdy Báře pomáhá dobrovolnice, která jí vyhledá kapitoly, které se hodí k dané problematice, a ty se pak naskenují. Což je pro Báru velká úleva, neboť nemusí skenovat celé knihy.

Bára navštěvovala speciální základní školu, kde se naučila Braillovo písmo a také pracovat

¹⁰⁴Nahlédnutí do života bez zraku, aneb Jak se vyhnout diskriminaci lidí se zrakovým postižením, Okamžik, 2007.

¹⁰⁵tamtéž.

s různými kompenzačními pomůckami. Naučila se jak správně chodit s holí, což je pro ni neocenitelné, když má Hugo volno. Poté navštěvovala gymnázium spolu se zdravými dětmi. Většinou neměla se studiem problémy, učitelé i spolužáci byli k Báře vstřícní. Některé knihy si nechává Bára převádět do Braillova písma dobrovolníkem. Většinou ale využívá hlasový výstup.

Bára je důkazem toho, že i lidé, kteří mají zrakové postižení, mohou vykonávat věci jako ostatní a to včetně studia vysoké školy.¹⁰⁶

Další den se Bára opět chystá na cestu do školy. Bára oblékne vodícího psa Huga do postroje a společně se vydávají na cestu do školy. Hugo nerad vstává ráno, ale musí jít, protože Bára potřebuje pomoci při cestě do školy. Hugo má na sobě postroj, aby mohl Báru vodit a aby bylo jasné, že se jedná o vodícího psa. Ve výtahu Bára potká sousedku, která by Hugovi nejraději vždy podstrčila něco k snědku. Bára to vždy pozná, neboť Hugo změní pohyb a nemůže se soustředit. Bára je rozčilená, už kolikrát sousedku napomenula, ale nebylo to nic platné. Venku se Hugo proběhne a vyvenčí, Bára s sebou nosí sáčky, ale po Hugovi neuklízí, přeci jen je to aktivita, která vyžaduje zrak. Někdy se stane, že ji za to kolemjdoucí vynadá, Bára však odpovídá, že nevidí, ale že pokud ji dotyčný pomůže, mohou to uklidit společně, protože sáčky Bára má. Nikdo však na její výzvu nereaguje a kolemjdoucí odchází.

Bára se vydává k tramvajové zastávce, na ulici se objevuje nová překážka, ale Hugo ji bez problému obejde a dovede Báru k cíli. Bára se ptá lidí na zastávce na číslo tramvaje, může sice použít vysílačku, s jejíž pomocí si spustí hlásič na tramvaji, který řekne číslo linky a směr, jenže ten bývá nespolehlivý, může začít mluvit později a někteří řidiči ho mají vypnutý. Jeden přehnaně ochotný pán, chytá Huga za vodící postroj a cpe ho do tramvaje, přestože Bára vzdoruje. Nakonec se pán nechá přemluvit a pouští Huga i Báru, takže oba mohou zároveň nastoupit. Hugo ještě najde své místo v tramvaji určené pro psy a chystá se ke spánku. Ví, že následujících dvacet minut má pracovní pauzu. Bára si mezitím vyndá poznámky v Braillově písmu, aby si ještě před další zkouškou naposledy utřídila informace.¹⁰⁷

Cyril

Cyril pracuje jako programátor, vždy se zajímal o počítače, které se pro něj staly zároveň koníčkem. Dlouhou dobu trvalo, než si Cyril našel práci. Když rozesílal životopis a zaměstnavatelé se z něj dozvěděli, že má zrakové postižení, někteří jej ani nepozvali na výběrové řízení. To donutilo Cyrila k tomu, že do životopisu své zrakové postižení neuváděl a přišel rovnou na pohovor, výběrové řízení. Když ale přišel na pohovor s bílou holí, zaměstnavatelé bývali často zaskočení. Nevěděli, co

¹⁰⁶ tamtéž.

¹⁰⁷ Nahlédnutí do života bez zraku, aneb Jak se vyhnout diskriminaci lidí se zrakovým postižením, Okamžik, 2007.

si počít s nevidomým programátorem. Předpokládali, že bude pomalejší, že nebude práci zvládat, neuměli si to představit a mnozí měli i strach Cyrila zaměstnat.

Po několika měsících, kdy Cyril hledal místo, ho jedna firma byla ochotná zaměstnat. Ze začátku se Cyril musel ve firmě zorientovat, naučit se, kde co je a jak se kam dostane. Sám si donesl svůj software, který mu umožňuje pracovat na počítači.

Po nějakém čase si kolegové a ostatní zaměstnanci začali všimnout, jak je Cyril pracovitý, schopný, ochotný a jak vše zvládá. Začali mu důvěřovat a přidělovat náročnější úkoly. Cyril se stal plnohodnotným členem týmu a chystá se i na zakázku, kdy pojedou k zákazníkovi instalovat nový software.¹⁰⁸

2.15 Komunikace s člověkem se zrakovým postižením

To, že je člověk zrakově postižený, neznamená, že vždy potřebuje naši pomoc, měli bychom proto respektovat svobodnou vůli nevidomého. Je nutné se vždy optat, zda člověk se zrakovým postižením naši pomoc chce nebo nikoliv a respektovat jeho přání.

Není vhodné člověka se zrakovým postižením popadnout a táhnout ho do tramvaje, aniž bychom na něj promluvili nebo se slušně zeptali, zdali chce vůbec nastoupit a zda potřebuje pomoc.

Také není vhodné jakýmkoliv způsobem manipulovat s vodícím psem, hladit ho nebo dokonce krmit bez předchozí domluvy s nevidomým. Obzvláště bychom neměli psa rušit v jeho práci, když se právě chystá vést svého pána a pomoc mu do tramvaje, navést na eskalátor nebo vystoupit.

Mnoho lidí je velmi neslušných a zbrklých a často na psa pokřikuje, odvádí jeho pozornost, nebo si jej chce pohladit právě v době, kdy pes má tu nejnáročnější práci a svého pána navádí na určité místo. Lidé se zrakovým postižením jakéhokoliv druhu se často setkávají s hrubým až agresivním chováním právě od lidí, kteří jim chtějí pomoci.

Abychom takovému jednání zamezili, je nutné dodržovat následující body:

- 1) Chcete-li navázat kontakt, lehce se dotkněte ramene, zároveň oslovte nevidomého a představte se.
- 2) Sledujte partnerovu ruku. Podá-li ji, stiskem vstřícné gesto opětuje.
- 3) Respektujte partnerovo právo volby. Proto mu svou pomoc nevnučujte, pouze ji zdvořile nabídněte.
- 4) Pokud vaši pomoc přijme, domluvte si způsob doprovodu. Jedná se o to, zda nabídnete rámě po levé či po pravé straně, někdy klient při využití doprovodu svou bílou hůl schová.
- 5) Upozorňujte na všechny překážky v cestě (zábradlí, vysoký obrubník, výkop, lešení apod.).

¹⁰⁸tamtéž.

- 6) Vy dveře otvírejte, klient je zavře.
- 7) Upozorněte nejen na schodiště, ale i na jeho první a poslední schod. Řekněte, zda vede dolů či nahoru.
- 8) Při cestování pusťte nevidomého sednout. K prázdnému sedadlu jej doved'te a naved'te ruku na opěradlo. Respektujte, pokud se nevidomý rozhodne stát.
- 9) Chcete-li konverzovat, oslovte nevidomého jako první a představte se.
- 10) Jednejte přímo s nevidomým, ne s jeho průvodcem.
- 11) Upozorněte nevidomého na případný defekt ve vzhledu nebo na otevřené zavazadlo.
- 12) Instrukce předávejte konkrétními slovy (nikoli „tam, vedle toho kbelíku“; vlevo místo tudy; upozornění „stůjte, před vámi je jáma“ místo výkřiku pozor), stejně konkrétně reagujte na otázky, ne jako v následujícím příkladu: „Jak vypadá ta paní?“ – „Dobře.“
- 13) Ptejte se, kam **přesně** a **jakým způsobem** se partner potřebuje přemístit (cesta, dopravní prostředek, zastávka, předejdete tak nedorozumění.
- 14) Svůj souhlas či nesouhlas důsledně vyjadřujte verbálně, nikoli kývnutím hlavy.
- 15) Pokud spolu hovoříte a blíží se překážka, rozhovor s omluvou přerušete a překážku okomentujete, pak se navazující otázkou vraťte k tématu rozhovoru.
- 16) Při pomoci s nákupem si ověřte, zda máte popisovat všechno z konkrétní nabídky nebo jen něco. S prodavačkou nechte hovořit nevidomého, nejednejte za něho. O koupi či odmítnutí nabízeného zboží nechte rozhodnout nevidomého, svůj názor nevnučujte.
- 17) Klidně použijte věty typu: „Podíváme se na to,“ „Uvidíme se zítra,“ nebo „Viděl jste ten film?“ Ovšem nefunkční je věta: „Tady mě to bolí, vidíte to?“
- 18) Potřebujete-li projít, kolem zrakově postiženého se neprotahujte, zdvořile požádejte o uvolnění cesty.¹⁰⁹

2.16 Dotazník pro osobu se zrakovým postižením

Udte prosím své jméno a věk:

„Jmenuji se Milena Dohelská, je mi 51 let.“

1) Jaké máte zrakové postižení, jste nevidomí již od narození nebo kvůli úrazu či nemoci?

„Nevidím od narození.“

¹⁰⁹ Umění dialogu, Jak si s lidmi opravdu porozumět, Alena Špačková, Grada, 2011, str. 187-188.

2) *Jak jste se naučili se zrakovým postižením žít? Kdo a co vám nejvíce pomohl v osamostatnění?*

„Myslím, že je velmi těžké se s takovým problémem vyrovnat, když je na to člověk sám, bez podpory rodiny, která si s tím obvykle také neví rady. V osamostatnění mi hodně pomohl internát, tam jsme se museli snažit, abychom se o sebe dokázali postarat. Nejvíc mi ale pomohla jedna moje kamarádka; když mi bylo 19 let, zažila jsem poprvé, jaké to je, když se mnou někdo zachází jako s rovnocenným partnerem. Od téhle mojí kamarádky jsem se také naučila hodně užitečných věcí, např. vařit atd.“

3) *Jaké máte vzdělání? Chodili jste do běžné školy nebo do školy pro nevidomé?*

„Mám středoškolské vzdělání. Chodila jsem nejdřív do základní školy pro nevidomé v Praze, potom jsem začala studovat konzervatoř, také pro studenty se zrakovým postižením.“

4) *Pracujete nebo jste v invalidním důchodu?*

„V současné době jsem v invalidním důchodu.“

5) *Věnujete se dobrovolnictví? Pokud ano, uveďte jaké činnosti.*

„Ano, pravidelně docházím do sboru Evangelické církve metodistické, kde při nedělních bohoslužbách hraji na klavír.“

6) *Co vám nejvíce pomáhá v začlenění do běžného života a v obsluze?*

„Myslím, že obecně platí, že když se člověk chová co nejvíc normálně, nemá třeba žádné zlozvyky, může se částečně začlenit do společnosti. Ale asi ne úplně, zdraví lidé skoro nikdy nepovažují postiženého, zejména nevidomého, za rovnocenného. V obsluze?

Pokud jde o sebeobsahu, jsem vděčná, že si dokážu v hodně situacích poradit. Na druhou stranu jsem vděčná také za přátele, kteří pomohou ve chvíli, kdy požádám o pomoc.“

7) *Máte vodícího psa? Pokud ano, uveďte, jak dlouho ho máte, jeho jméno a co vám váš psí pomocník přináší.*

„Vodícího psa mám. Jsme spolu přibližně rok a půl. Jmenuje se Brigita, jsou jí 3 roky. Nejen, že je to bezvadný parťák a dobrý společník, ale také chůze s vodícím psem je mnohem lepší, než chůze pouze s bílou holí.“

8) *Co všechno jste museli podstoupit, abyste vodícího psa získali? Uměli byste poradit člověku se zrakovým postižením, který by chtěl také vodícího psa, jak má postupovat? Pokud ano, prosím, popište proces o získání vodícího psa.*

„Nejprve jsem se musela rozhodnout, lépe řečeno, uvážit, mám-li vodícího psa vůbec chtít. Když jsem dospěla k závěru, že ano, obrátila jsem se na jeden ze cvičících subjektů, kde mi poradili, co

mám dále udělat. Navštívila jsem sociální odbor v místě svého bydliště, kde mi dali vyplnit formulář (žádost o příspěvek na kompenzační pomůcku). Po nějaké době jsem dostala odpověď, že je moje žádost kladně vyřízena. Teprve potom mi mohli začít hledat vhodného psa. Tento postup je obvyklý, mohl by takhle postupovat každý žadatel.“

9) Jakou finanční částkou vám na vodícího psa jako na pomůcku přispěl stát?

„Vodící pes stojí zhruba 200 000,-Kč. Sociální odbory proplácely obvykle plnou částku.“

10) Pokud můžete, jmenujte organizaci, od které máte vodícího psa vycvičeného a napište v čem, konkrétně vám organizace ještě pomohla.

„Je to Středisko výcviku vodících psů, Praha 5, Jinonice, které je součástí Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých. Docházíme na pravidelný výcvik, když potřebuji někdy psa pohlídat, je možnost právě tam.“

11) Museli jste dělat závěrečný test přístupu na veřejnost se svým vodícím psem nebo nikoliv?

„Ano, před paní ze sociálního odboru, byla to zkouška, jestli mě můj pes dobře vede. Paní byla velmi spokojená.“

12) Kolikátého vodícího psa již máte?

„Je to můj druhý vodící pes.“

13) Pokud jich bylo více, napište prosím, zda jste se o předchozího postarali v jeho stáří, nemoci, když vás už nemohl vodit, nebo zda jste ho dali pryč.

„Jak jsem již uvedla, mám nyní druhého vodícího psa. Když ten předchozí už nemohl dobře chodit – v domě jsou schody a to mu právě dělalo velké potíže při chůzi, rozhodla jsem se, ne s lehkým srdcem, že pejska svěřím lidem, kteří jej měli již v předvýchově (období od dvou měsíců do roku, před výcvikem).“

14) Setkáváte se často s nepochopením ze strany veřejnosti, při vstupu s vodícím psem do supermarketu, nebo pokud jdete k lékaři, do lékárny, divadla?

„Nemohu říci. Myslím, že většina lidí, kteří potkávají nevidomého s vodícím psem, reaguje velmi vstřícně. Většinou je to tak i u případě vstupu do veřejných budov, zdravotnických zařízení atd.“

15) Pokud jste se setkali s jakoukoliv diskriminací, prosím, popište ji a také, jak jste ji řešili a co jste u toho cítili. Umíte se bránit v případě, že vás někdo odmítne vpustit s vaším vodícím psem například do obchodu a vy přitom ze zákona máte právo tam s vaším psem vstoupit? Jak postupujete v takovém případě?

„Nevím, jestli se tomu dá říkat diskriminace, spíš je to nepochopení ze strany zdravých lidí. S tím se setká skoro každý nevidomý. Nevím, jak tomu zabránit, spíš se snažím reagovat nějak smířlivě, v dřívějších dobách jsem byla velmi netrpělivá, prudká, ale to nikam nevedlo. Pokud jde o právo vstoupit s vodícím psem i tam, kde je to jinak zakázané, nesnažím se toho zneužívat. Do obchodů chodíme, také k lékaři a na úřady. Nikde jsem se nesetkala s tím, že by nás vykážali pryč.“

16) Vnímáte nějaké bariéry v okolí, ve společnosti? Pokud ano prosím, popište je, co byste chtěli změnit, co vám konkrétně vadí a proč.

„Myslím, že společnost obecně má hodně předsudků o něčem, co nezná. Někdy se nám lidi vyhýbají, protože nevědí, jak s námi mají komunikovat. Ty předsudky, to je to, co mi asi vadí nejvíc. Co se s tím dá dělat? Asi nic. Lidi se moc nemění. Vážím si svých přátel, lidí, s kterými se setkávám, kteří už takové předsudky a obavy ze setkání se mnou nemají.“

17) Myslíte si, že by bylo dobré, aby se děti na základních školách učili v občanské nauce o zdravotně postižených? O tom jak mají správně postupovat, pokud na ulici uvidí nevidomého a chtějí mu nabídnout pomoc? Uvítali byste takové zařazení do školní výuky pro základní školy?

„Myslím, že se to už děje. Děti jsou nejvíc otevřené novým věcem, hodně se zajímají a nestydí se ptát na to, co je zajímavé.“

18) Musí váš pes mít v dopravních prostředcích košík? Pokud ano, dáváte mu jej nebo s tím nesouhlasíte a víte, že váš pes je tak hodný, že by nikomu neublížil a košík mu nedáváte? Přece jen, psovi je s košíkem hůře, nežli bez něj.

„V dopravních prostředcích psovi košík dávat nemusím. Řidiči to zpravidla nevyžadují. Někdy se ale stane, spíš výjimečně, že řidič autobusu právě toto vyžaduje. I když vím, že můj pes je hodný a nikomu by nic neudělal, je-li potřeba, košík mu nasadím. Většinou psa venčím s košíkem, protože by jinak mohl sníst něco, co by mu neudělalo dobře.“

19) Sundáváte vašemu vodícímu psovi postroj, když vás zrovna nevede, nebo mu jej necháváte stále?

„Když jdu s vidoucím průvodcem, většinou pejskovi postroj nedávám, aby mohl mít trochu volnost a nemusel se tolik soustředit na cestu.“

20) Jak často svého psa venčíte? Pouštíte ho někdy z vodítka? Dáváte mu volnost třeba v parku, v lese nebo nikoliv?

„Psa venčím 4x–5x denně, většinou na vodítka, ale určitě také někdy mu dám volnost, u našeho domu je park, tak tam ho klidně pustím, protože vím, že je tam hodně známých pejskařů, tak na mého pejska ochotně dohlíží.“

21) *Jak se váš vodící pes jmenuje, je to fenka nebo pes? Jak je váš pes/fenka starý/á?*

Je to fena, jsou jí 3 roky a jmenuje se Brigita.“

22) *Co na svém vodícím psovi máte nejraději?*

„Je velmi přítulná, hodně kontaktní a velmi dobře vycvičená, chodí se mi s ní velmi dobře.“

23) *Umíte si představit život bez vodícího psa?*

„Prvního psa jsem měla, když mi bylo 40 let, do té doby jsem chodila jen s bílou holí. Nyní si už ale neumím představit, že bych pejska neměla.“

24) *Co by to pro vás znamenalo? Zvládli byste jít sami s holí třeba do práce, školy, k doktorovi nebo byste potřebovali v případě, že byste neměli psa, asistenta?*

„Určitě bych zvládla chůzi bez psa, jsem schopná dojít skoro kamkoliv. Kde to je obtížné, např. když jsem musela jít do nemocnice, požádala jsem kamarádku, aby mě doprovodila. Jinak k běžné pochůzce stačí pes nebo jdu sama.“

25) *Kdo vás přivedl na myšlenku pořídit si vodícího psa?*

„Když jsem byla malá, povídali jsme si s tátou a on mi řekl, že mi koupí vodícího psa až budu velká. To byl první podnět. Vzhledem k tomu, že jsme doma měli pořád nějaké zvířátko, ať už kočku nebo právě psa, připadalo mi to úplně přirozené, že bych mohla mít opravdu vodícího psa.“

26) *Jakou změnu byste uvítali ve společnosti, ve které žijete?*

„Pokud bych chtěla něco změnit, musím zapracovat nejdřív sama na sobě, teprve pak se dá měnit i něco jiného.“

27) *Setkali jste se někdy s hrubým zacházením a nepochopením nebo diskriminací kvůli vašemu zrakovému postižení?*

„Určitě se s tím může setkat každý, ani mně se taková zkušenost nevyhnula.“

28) *Jaké pomůcky vám pomáhají v běžném životě, jak máte upravený byt, co používáte při čtení zpráv ve vašem mobilu?*

„Máme běžnou domácnost, mám za to, že by nikdo nepoznal, že v naší domácnosti žijí nevidomí. Pomůcky máme různé, třeba přístroj na označování barev, který mluví. Stejný způsob můžeme použít i v mobilním telefonu nebo při práci na počítači.“

29) *Jste v manželském svazku? Pokud ano, uveďte, zda váš manžel/manželka má také zrakové postižení, nebo zda je zcela zdrav, popřípadě má jiné postižení, nežli zrakové.*

„Jsem vdaná, můj manžel je také nevidomý a navíc má ještě sluchové postižení.“

30) *Máte děti? Pokud ano, jak zvládáte jejich výchovu, nebo jak jste ji zvládali?*

„Děti nemáme.“

31) *Napište cokoliv, co byste chtěli sdělit nebo změnit. Prostor pro vás a vaše myšlenky, postřehy, přání.*

„To je asi nejtěžší. Raději popřeji hodně úspěchů ve studiu i v osobním životě.“

Děkujeme vám za trpělivost při vyplnění dotazníku a přejeme vám hodně sil do dalších dnů a plno radosti a lásky.

3 Asistenční (servisní) psi pro osoby se zdravotním postižením

Asistenční psi pomáhají lidem s tělesným, smyslovým postižením kompenzovat jejich handicap. Nejčastěji upoutaným na invalidní vozík, dále psi asistenční, signální, kteří nahrazují některé ze smyslů člověka kromě zraku a upozorňují jej na určité konkrétní vjemy, například při epilepsii.

Asistenční psi, jsou cvičeny pro určité klienty, kteří mají specifické požadavky, a jsou za tím účelem i cvičeni. Uživatelé asistenčních psů mají postižení získané většinou úrazem (dopravní nehody, skoky do vody) nebo jako následek pooperačních komplikací. Druhou skupinu tvoří lidé, kteří trpí závažnými onemocněními, ke kterým může patřit svalová dystrofie, dětská mozková obrna, roztroušená skleróza, rozštěp páteře, stavy po borelióze a mnoho dalších onemocnění. Jejich zdravotní stav i postižení se velmi liší a vždy má svá specifika. Mohou to být lidé s amputovanými končetinami, například v důsledku onemocnění cukrovkou nebo následkem úrazu.¹¹⁰

Další skupinu tvoří lidé s nervosvalovým onemocněním, jejich fyzické schopnosti jsou na různém stupni, podle rozsahu nemoci. Někteří mohou chodit s pomocí, jiní mají po mozkové mrtvici postiženou polovinu těla, nebo mohou mít velmi malou sílu. I majitelé asistenčních psů používají různé kompenzační pomůcky: hole, berle, chodítka, zvedáky, mechanické vozíky, podavače, elektrické vozíky, polohovací postele, plošiny, speciálně upravené automobily a další pomůcky. Někdy mohou být omezeny i komunikační schopnosti klienta, je proto nutné přizpůsobit výcvik asistenčního psa klientovi na míru.

Výcvik psa se odvíjí nejen od postižení, ale také od zařízení bytu, domu, způsobu cestování a životního stylu. Pes se cvičí dle potřeb budoucího majitele.

Výcvik asistenčních psů zajišťují různé neziskové organizace, které se zabývají chovem a výcvikem asistenčních a vodicích psů. Jejich výcvik je hrazen z grantů, soukromých dárců, sponzorů a také

¹¹⁰Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 113-114.

částečně od klienta. Záleží na druhu organizace a na požadavcích klientů.

Asistenční pes není brán jako kompenzační pomůcka, a proto na jeho výchovu ani výcvik stát nijak nepřispívá. Osobně se domnívám, že to je špatné, protože asistenční pes je stejně významný jako pes vodící. Dopomáhá k soběstačnosti klienta, pomáhá mu v základních úkonech, oblékání, nakupování, doprovodech. Pro osoby, které mají sluchové postižení, je nepostradatelným pomocníkem, protože upozorňuje na zvuky telefonu, mluveného slova od jiného člověka, upozorňuje na auta, zvuky, hluky, nebezpečí atp. Do budoucna bych byla velmi ráda, kdyby se legislativa upravila tak, aby asistenční pes měl stejná práva, jako pes vodící, a bylo na něj od státu taktéž přispíváno. Myslím si, že jakýkoliv pes, který pomáhá člověku žít plnohodnotný život i přes jeho handicap, je na stejné úrovni a měl by mít stejný status.

3.1 Historie asistenčních psů pro osoby s tělesným postižením ve světě

Historie asistenčních psů pro osoby s tělesným postižením je poměrně krátká. První psi se začali pro asistenci využívat ve Spojených státech amerických zásluhou Bonnie Bergin, která založila v roce 1975 neziskovou organizaci Canine Companions for Independence. Jako první se začala věnovat podstatě spojení temperamentu psa s vlastnostmi klienta a zavedla základní pojmy používané při výcviku jako například „nízká vzrušivost“ či „omezený lovecký pud“ a ráda používala termín „nenápadný pomocník“.¹¹¹

V roce 1991 opustila organizaci Canine Companions for Independence a založila Assistance Dog Institute, kde učila trenéry, jak vycvičit psa dříve než za 5 až 10 let, jak bylo v tu dobu běžné. V té době začala cvičit psy už od období 3 až 3,5 měsíců věku štěněte, což má vliv nejen na jeho výcvik, ale i na jeho chování v dospělosti. Další novinkou byla péče o klienty a to z hlediska sociálního a finančního, jež se stala nezbytnou součástí v dlouhodobém procesu výcviku až do předání psa klientovi a také po něm.¹¹²

3.2 Historie asistenčních psů pro osoby s tělesným postižením v České republice

V roce 1991 byla založena škola pana Jiřího Kadlečka, která působí dodnes. Další školy začaly vznikat v roce 1996: Eso Liberec, Pavel Máchal – výcvik asistenčních psů. Od roku 2001 začala vznikat nová občanská sdružení a neziskové organizace zabývající se poradenstvím a výcvikem asistenčních a vodících psů, patří mezi ně Pomocné tlapky, Helppees, Pes pomůže, Pestrá společnost, o.p.s a další.¹¹³

¹¹¹tamtéž.

¹¹² Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011, str. 97-98.

¹¹³tamtéž.

3.3 Využití a výcvik asistenčních (servisních) psů v České republice

Asistenční psy cvičí zpravidla neziskové organizace, které zajišťují výběr, výchovu a výcvik. Předání psa klientovi a následný servis v době činné služby psa je samozřejmostí. Organizace také mohou zajišťovat umístění psa do náhradní péče po vyřazení ze služby. Asistenční psi jsou vycvičeni k tomu, aby pomáhali-asistovali osobě s různým zdravotním postižením. Může se zároveň jednat i o vícečetné postižení (zrakově postižený vozíčkář, hluchoslepý vozíčkář epileptik). Výcvik je přizpůsoben konkrétním potřebám osoby, která bude psa využívat. Výběr psa a výcvikový plán je uzpůsoben životnímu stylu klienta, jeho potřebám a představám. Kromě praktické pomoci pomáhají asistenční psi také zmírnit pocit osamění a frustrace.¹¹⁴

3.4 Mezinárodní organizace

ADEu (Assistance Dogs Europe) – koalice evropských organizací, která si klade za své cíle poskytovat podporu rozvojovým programům na výcvik asistenčních psů v Evropě. Nastavit jednotlivá pravidla a normy pro výcvik, chov a životní podmínky asistenčních psů. Vytvořit akreditační systém pro organizace, které splňují předepsané normy. Iniciovat jednání s cílem zlepšit přístupová práva asistenčních psů v Evropě a podílet se na tvorbě zákonů s tím souvisejících a informovat a vzdělávat veřejnost.¹¹⁵

ADI (Assistance Dogs International) – koalice neziskových organizací z celého světa se sídlem v Santa Rosa v Kalifornii, která si klade za cíl vytvořit a podporovat standardy kvality ve všech oblastech týkajících se chovu a výcviku psů a práci s klienty. Zaměřuje se také na usnadnění komunikace a výměnu zkušeností mezi členskými organizacemi a na vzdělávání členských organizací a veřejnosti.¹¹⁶

IGDF (International Guide Dog Federation) – se sídlem ve Velké Británii a s působností na celém světě. Tato organizace byla založena, aby vytvářela a dodržovala vysoké standardy nejen v odchovu, výchově a výcviku psů, ale hlavně v oblasti péče o klienty se zrakovým postižením.¹¹⁷

3.5 Pohovory a šetření s klientem

Stejně jako u vodících psů se nejprve začíná pohovorem se zájemcem o službu, nejčastěji s postiženou osobou, a sociálním šetřením v jeho rodině.

¹¹⁴tamtéž.

¹¹⁵tamtéž.

¹¹⁶tamtéž.

¹¹⁷tamtéž.

Cílem šetření je získat co nejvíce reálnou představu o potřebách zájemce, o jeho schopnostech, zázemí, v němž bude asistenční pes žít.

Zájemce i jeho rodina musejí být schopni zajistit asistenčnímu psovi veškeré potřeby pro spokojený a plnohodnotný život. Mezi takové potřeby řadíme krmení, veterinární péči, venčení, péči o srst, odpočinek, slušné zacházení, možnost pobývat i s dalšími psi atp. Pokud je sociální šetření v pořádku, uzavře se, se zájemcem smlouva o výcviku asistenčního psa.

Důvodem pro odmítnutí je stejně jako u psů vodících závislost na alkoholu, jiné návykové látky, neuspokojivá bytová situace, nebo tendence vedoucí k týrání zvířat, nebo pokud již žadatel byl vyšetřován z důvodu týrání zvířat.¹¹⁸

3.6 *Výchova asistenčního psa*

Pro asistenční psy je důležité se zaměřit na rozvoj osobnosti štěněte: zvládnání hygieny, sociální kontakty s lidmi, s jinými zvířaty, rozvíjení hry, cestování, zvládnutí různých typů rušného prostředí, toleranci k nenadálým zvukům, toleranci k manipulaci, zvládnání klidových situací, schopnost zůstat krátkou dobu o samotě.

Dalším úkolem pro vychovatele je eliminace nežádoucích návyků, ke kterým může patřit ničení vybavení bytu, lovení zvěře, lezení do postele, kousání věcí. Vychovatel musí o svém svěřenci pravdivě informovat kompetentního pracovníka, nezamlčovat žádné skutečnosti, i kdyby měly vést k vyloučení psa z programu. Do samotného výcviku přicházejí psi z předvýchovy, nebo jsou odkoupeni od rodin, kde se vyskytla alergie na psí srst.

Další možností je, že si organizace odchová psy sama.¹¹⁹

Před zařazením do výcviku psi procházejí náročným testováním. Test povahových vlastností zahrnuje reakce psa na různá prostředí, reakce na zvuky, pachy, odolnost vůči stresu a manipulaci se psem, lovecké pudy, agresivita vůči lidem a zvířatům, agresivita při krmení, ochota ke spolupráci a ke hře.

Dalším kritériem jsou podobně jako u psů vodících zdravotní testy, které zahrnují také EKG vyšetření, interní vyšetření, krevní rozbor, RTG kyčelních kloubů, RTG loketních kloubů a vyšetření očního pozadí. Pokud je nalezena jakákoliv vada, nemoc, vychýlení od normy, není možné psa zařadit do výcviku. Většinou se mu hledá nový majitel, rodina, nebo zůstává u někoho z cvičitelů. Je-li pes shledán vhodným a veškeré testy jak zdravotní, tak povahových vlastností jsou v pořádku, musí být pes kastrován. Opatřením kastrace se předchází rozptylování psa v jeho práci,

¹¹⁸tamtéž.

¹¹⁹tamtéž

taktěž se zamezí případnému nežádoucímu sexuálnímu zájmu od ostatních psů a od samotného asistenčního psa.¹²⁰

Pouze zdravý a povahově vhodný pes je zařazen do výcviku. Při rozhodování, zda je pes pro konkrétního klienta vhodný, je nutno zohlednit mnoho aspektů, ke kterým řadíme temperament psa, jeho pohlaví, plemeno, barvu, velikost. Tyto aspekty jsou důležité především proto, že pes bude svému pánovi, který má fyzické postižení, pomáhat mnoho let a musí proto být především příjemným společníkem a kamarádem.

Pokud by nemocné dítě, které se bojí černých psů, dostalo vycvičeného, hodného, černého asistenčního psa, hrozilo by riziko, že se dítě bude psa bát a kvůli obavám si nevytvoří potřebný vztah ke svému asistenčnímu psu.¹²¹

Výcvik asistenčního psa se odvíjí od jeho povahy, temperamentu a schopností učit se. Zpravidla v prvním roce věku je již pes schopen pracovat, ale může to být i později. U každého jedince je to individuální a záleží také, co se od psa vyžaduje, aby se naučil.

3.6.1 Poslušnost

Při výcviku asistenčního psa musí mít cvičitel na paměti, že osoba, která bude psa využívat, má velmi omezené možnosti, jak psa usměrnit. Zpravidla může použít pouze mluvené povely, někteří klienti nejsou schopni trhnout vodítkem, nebo psa usměrnit jinak. Proto se ve výchově klade důraz hlavně na poslušnost a ovladatelnost psa.

Chůze u invalidního vozíku či u nohy člověka se sníženou pohyblivostí je základem. Pes se musí naučit chodit po levé straně vozíku či u levé nohy majitele. Pouze tam, kde to nedovoluje zdravotní stav, pes chodí vpravo. Pes nesmí reagovat na okolní rušivé vlivy. Také sed psa je velmi důležitý, pes by měl vždy sedět k pánovi mírně ze strany, tak aby na pána dobře viděl a mohl reagovat na jeho povely.¹²²

Pokud vozík projíždí zúženým prostorem například do dveří, pak se musí asistenční pes automaticky zařadit za vozík. Pes se také musí naučit chodit v takové vzdálenosti od vozíku, aby mu nehrozil úraz.

K ovladatelnosti asistenčního psa patří nástup a výstup z výtahu, nástup a výstup do dopravních prostředků, cestování po plošině pro vozíčkáře. To vše se musí naučit nejen pes, ale také jeho pán. Ne všechny plošiny jsou přizpůsobeny tak, aby na ni mohli být jak pes, tak jeho majitel.

Pak musí majitel někoho požádat, aby psa do schodů vyvedl, nebo ho může majitel odložit

¹²⁰tamtéž

¹²¹tamtéž

¹²²tamtéž.

a následně přivolat. Dalšími cviky, kterým se pes učí, je přivolání a odložení, které musí být vždy 100%.

Další důležitou součástí výcviku jsou speciální cviky, které se upravují na míru pro každého individuálně. Většina těchto cviků je založena na aportování, proto už samotný výběr psa pro tuto práci musí být cílený.

3.6.2 Podávání

K základním dovednostem asistenčního psa pro tělesně postižené patří podávání různých předmětů. Jsou to především předměty denní potřeby, mobilní telefon, klíče, peněženka, části oblečení, berle, tužka, vše, co může upadnout a vše, co majitel asistenčního psa chce podat. Předměty jsou různé, různých tvarů a velikostí, různého materiálu, proto k tomu, jak psu sdělit, co právě potřebujeme, využíváme několik možností. Důležité věci pojmenujeme, například „podej mobil“.

Pes je schopen bez problémů rozlišit minimálně deset různých předmětů. Dalším způsobem je pouhé ukázání rukou na požadovaný předmět společně s povelům „podej“. Pes velmi rychle pochopí, co má jeho majitel na mysli. Pokud leží na stole dva předměty a pes zvolí špatný, stačí psa usměrnit povel „ne“.¹²³

Někdy se také používá laserové ukazovátko, například pokud leží na zemi několik párů bot, ukážeme na konkrétní boty laserovým ukazovátkem a pes přinese boty, na kterých vidí červenou tečku. Na stejném principu se tak pracuje i v případě posvícení na kliku u dveří, vypínač světla atp.

Způsob podávání se liší také dle potřeb klienta. U lidí, kteří mají zdravé ruce, nebo částečný úchop, je možné naučit psa podávat věci přímo do nastavené ruky. Naopak u lidí s horším úchopem se pes učí podávat předmět do jejich klína. Možné je také, aby pes podával věci přímo do úst klienta, nebo na klientovu hrud'. Pes se učí věci také odnášet, například když majitel vypije hrnek čaje, podá prázdný šálek psu a pošle ho do kuchyně, aby jej někdo z rodiny naplnil, například „odnes Jarce“ nebo „vyhod“ v případě, kdy má pes vyhodit určitou věc do koše.¹²⁴

3.6.3 Svlékání a oblékání

Pomoc při svlékání a oblékání je pro některé klienty s fyzickým postižením velmi důležitá. Je potřeba, aby si pes počínal velmi jemně a při stahování části oblečení do tlamy uchopil pouze oděv, neboť by mohlo dojít ke zranění.

Také vyvinutý tah musí být přiměřený, asistenční pes může pomáhat se stahováním rukavic, mikiny,

¹²³Tamtéž.

¹²⁴tamtéž.

bundy, čepice, trička, ponožek i kalhot. Jakmile požadovanou část oděvu stáhne, uchopí ji do zubů a podá ji klientovi.

Při oblékání se pes může zapojit jako pomocník, natahování kalhot, což však předpokládá i šikovnost klienta. Vhodné jsou zde povely „tahej“ nebo „sundej“ a pobídka, například „rukavice“, či ukázání na část, kterou požadujeme svléknout. Asistenční pes se dokáže naučit i rozvazovat tkaničky a zouvat boty.¹²⁵

3.6.4 Otvírání a zavírání

V případě výcviku otvírání a zavírání platí i zde více variant, asistenční pes může otevírat a zavírat dveře, skříňky, zásuvky, lednice, pračku, šuplíky, krabice. Samozřejmě, že k některým povelům potřebuje mít i pes uzpůsoben byt klienta. To znamená, že na určitých věcech či nábytku, které má pes otvírat a zavírat je uvázána šňůrka nebo poutko, za které pes tahá, a tím dvířka ovládá.

Pro zavírání asistenční pes používá naskočení na dveře, dvířka či zásuvku. Někdy také zatlačuje nábytek, věci tlamou nebo čenichem.¹²⁶

3.6.5 Opora

Tím je míněno několik možných variant cviků. Někdy se také můžeme setkat s termínem „asistenční balanční pes“ – tedy pes, který pomáhá svému pánovi s udržení stability. Osobám chodícím nebo stojícím může pes pomáhat jako opora při vstávání, překonávání schodu či přesunu z vozíku na lůžko. Používané povely mohou být „stůj“ či „zůstaň“.

Dalším úkonem, kdy se používá opora psa bývá při zvedání z křesla za pomoci tahu asistenčního psa. Vhodnou pomůckou je dobře známý uzel patričné velikosti nebo vodítko, kdy se pán drží konců a pes se zakousne uprostřed. Asistenční pes vyvine přiměřený tah, který pomůže pánovi s postižením zvednout se z křesla nebo sednout si v posteli, nebo se v posteli otočit.

Používá se psu známý povel „tahej“ či „zaber“. Pes však musí svou tělesnou konstitucí odpovídat požadované zátěži. Statný labrador bude jistě více platný při tomto povelu, nežli border kolie. Další částí cviku je jeho bezpodmínečné ukončení na povel „dost“, aby nedošlo naopak ke shoení majitele s postižením na zem.¹²⁷

3.6.6 Přitažení vozíku

Podobně jako u předchozích cviků i tento cvik je založen na tahání. Nejtěžší je pro psa naučit se

¹²⁵ tamtéž

¹²⁶ tamtéž

¹²⁷ tamtéž

vyvinout přiměřený a rovnoměrný tah na poutko od vozíku, aby vozík nekličkoval nebo mu nenajížděl na tlapku. Pes tento cvik trénuje tak dlouho, dokud se nenaučí vyvíjet tah přiměřeně.

3.6.7 Zvedání rukou, nohou, těla či hlava

Lidé trpící nervosvalovým onemocněním nemají dostatek vlastní síly, aby pohnuli rukou, nohou nebo hlavou. Nejčastěji to bývá právě ruka, která spadne a visí z vozíku. V této situaci by si postižený mohl ruku poranit, proto ji asistenční pes musí zvednout na opěrku, nebo ji vrátit zpět na ovládací panel elektrického vozíku.

Na povel „ruka“ pes podebírá ruku hlavou a zvedá ji na patřičné místo. Občas je třeba položit nebo narovnat nohu na stupačky vozíku. Jinak by hrozilo vážné poranění a to v případě, když není zachována citlivost na bolest a postižený si nevšimne, že má nohu pod vozíkem. Zde asistenční pes musí použít tlamu a na povel „noha“ uchopí nohavici či botu a nohu nadzvedne do správné polohy. Narovnání těla je opět velmi individuální, používá se v situaci, kdy se tělo postiženého následkem terénní nerovnosti sveze k jedné straně.¹²⁸ Asistenční pes pak může pomoci naskočením z patřičné strany a silou vlastního těla narovná tělo vozíčkáře – svého pána do správné polohy. Vhodným povelům je „pomoz, padám“. Narovnání hlavy se používá u lidí, kteří trpí ochablými svaly na krku. Nastane-li tato situace, hrozí udušení, proto pes vyskočí předními končetinami na vozík nebo na klín postiženého pána a svou hlavou opatrně podebere hlavu svého majitele a jemně ji narovná.

Většinou pán – člověk s postižením nemůže dát povel „hlava“, a tak se pes musí naučit provést cvik automaticky vždy, když hlava jeho pána klesne na prsa.¹²⁹

3.6.8 Rozsvěcení a zhasínání

Na povel „světlo“ pes rozsvěcí nebo zhasíná světlo pomocí vypínače. Způsob, jakým to provede, záleží především na tom, o jaký vypínač se jedná a kde je umístěn. Pro psa jsou nejpřijatelnější vypínače ve výšce zhruba 70 cm nad zemí. V takovém případě asistenční pes používá ke stisknutí či posunu páčky svůj čenich. Vypínače, které nejsou uzpůsobeny pro vozíčkáře a jsou v běžné výšce 150 cm, ovládá pes předními tlapami, přičemž stojí na zadních.

Tento úkon je pro psa velmi náročný, jednodušší pro asistenčního psa je, když se mohou vypínače aktivovat tahem šňůrky, což je pro psa poměrně snadnější, neboť uchopí šňůrku do zubů a zatáhne. Tah musí být přiměřený.¹³⁰

¹²⁸ tamtéž

¹²⁹ tamtéž

¹³⁰ tamtéž

3.6.9 Cvičitel – kynolog

Cvičitel asistenčních psů pro tělesné postižené musí velmi často využít svou kreativitu, aby vymyslel, jak vyřešit situace, u kterých se na první pohled zdá, že řešitelné nejsou.

Cvičitel musí sám ovládat jízdu na mechanickém vozíku, což je nutné nejen pro výcvik, aby si uvědomil, jak se vozíčkářům žije a jak náročné jsou pro ně každodenní běžné úkony. Například své cesty musejí vozíčkáři stejně jako nevidomí pečlivě plánovat. Proč? Protože bohužel ne všechna dopravní spojení jsou bezbariérová, ne všechny budovy mají nájezdy a ne všechny chodníky jsou vozíkem sjízdné. Vozíčkář by se pak mohl dostat do situace, ve které by mu ani jeho cvičený pes nemohl pomoci. To platí o všech cvicích, které musí cvičitel asistenčního psa naučit.

Cvičitel se vždy snaží vcítit do role klienta, proto je pro výcvik důležitá spolupráce i žadatele o asistenčního psa, který by měl vždy říci, pro co konkrétně asistenčního psa potřebuje a co od něho bude očekávat. Cvičitel pak podává zpětnou vazbu, zda jsou požadavky reálné či nikoliv a co může psa naučit a co nikoliv.¹³¹

4 Asistenční signální psi pro osoby sluchově postižené

Asistenční signální psi jsou určeni pro osoby, které mají sluchové postižení. Buď to jsou osoby, které ohluchly v průběhu života, proto u nich došlo k rozvoji řeči, kterou jsou schopni používat.

To je velmi podstatné pro komunikaci s asistenčním psem, protože pak mohou dávat psovi povely. Dále se jedná o osoby nedoslýchavé, které mají zachovány alespoň malé zbytky sluchu.

Lehká, střední a těžká nedoslýchavost – také tito lidé mají více či méně rozvinutou řeč a tudíž mohou dávat psovi slovní povely. Další skupinou jsou lidé, kteří se narodili zcela neslyšící, nebo přišli o sluch ještě před rozvojem řeči.

Ačkoliv někteří jsou velmi šikovní a snaží se o řeč, mnozí z nich nejsou schopni dávat psu vždy stejný povel, proto je nutné komunikaci mezi neslyšícím a asistenčním psem velmi zjednodušit. Někdy se může používat i znaková řeč, na kterou se naučí pes reagovat (na určité znaky).¹³²

4.1 Zásady komunikace s lidmi se sluchovým postižením

Rozhovor navážeme zrakovým kontaktem, který udržujeme po celou dobu hovoru. Pokud chceme začít rozhovor a neslyšící nás ještě nevidí, jemně se ho dotkneme, třeba na ruku, rameno či předloktí.

Každého neslyšícího bychom se měli nejprve zeptat, zda chce odezírat ze rtů, mluvit, psát nebo

¹³¹ tamtéž

¹³² tamtéž, str. 120-121.

používat znakovou řeč. Odezírající osobě, sdělíme téma hovoru. Zajistíme vhodné poslechové podmínky bez rušivých prvků. Nezvyšujeme hlas ani nekřičíme, hovoříme pomalu a správně artikulujeme, používáme jednoduché věty a adekvátní posunky obličejem nebo řeč těla. Neslyšící mnohdy z těchto projevů vyčte více než z řeči.¹³³ Důležité je si uvědomit, že znakový jazyk nemá stejnou gramatiku se spisovnou češtinou, za všech okolností se vyvarujeme ironie.

Pokud neslyšící osobu doprovází tlumočník, oslovujeme přímo neslyšícího nikoliv tlumočníka.

K neslyšícímu přistupujeme trpělivě, s respektem, s ohledem na důstojnost jako k člověku bez postižení. Neomezujeme komunikaci, ale snažíme se najít nejvhodnější způsob, jak se vzájemně dorozumět. Dáváme neslyšícímu prostor, aby informace vstřebal, a ptáme se, nemá-li doplňující otázky. Při odchodu bychom měli dát neslyšícímu písemný záznam, o čem jsme jednali, v případě sociálního pracovníka, úředníka atp.¹³⁴

Pokud neslyšící odezírá ze rtů a je schopen hovořit, vždy se snažíme stavět k neslyšícímu tak, aby na nás viděl, zároveň pokud musí odezírat více lidí, je dobré se nepřekřikovat a hovořit postupně, aby měl neslyšící čas vše správně odezírat a přečíst z našich úst. V tmavém a rušném prostředí se neslyšícímu odezírá hůře, je proto nutné vždy myslet na místnost s dostatkem světla a prostoru.

4.1.1 Typy komunikace pro lidi se sluchovým postižením

1) **Řeč sluchově postižených** – může být různě srozumitelná, ale i nesrozumitelná. Je velmi důležité si na ni zvyknout a pro účely výcviku psů pro osoby se sluchovým postižením to platí rovněž. Asistenční pes si na řeč svého pána brzy zvykne.

2) **Odezírání ze rtů** – někteří lidé se sluchovým postižením tuto dovednost ovládají, většinou se ale jedná o komunikaci mezi slyšícím a neslyšícím. Odezírání ze rtů je velmi náročné a vyčerpávající. Musí se dodržovat určitá vzdálenost, dobrá artikulace, světelné podmínky a natočení čelem k neslyšící osobě.

3) **Znakový jazyk** – je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky: tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horních částí trupu. Znakové jazyky vznikaly spontánně v komunitách neslyšících, kde se dále vyvíjejí.

4) **Písmo** – musíme si uvědomit, že tato metoda nebude činit potíže pouze té neslyšící osobě, která měla možnost se český jazyk naučit. Úroveň českého jazyka u osob neslyšících může být na dobré úrovni, až po úroveň na hranici gramotnosti. Ve znakovém jazyce se nepoužívá tykání a vykání,

¹³³ tamtéž.

¹³⁴ tamtéž.

problémy dělají také předložky a skladba věty.¹³⁵

4.1.2 Signální psi pro neslyšící

Signální psi pro neslyšící pomáhají svým pánům všude tam, kde je potřeba upozornit na nějaký zvuk v domácnosti, zaměstnání, na veřejnosti. Signální pes doprovází svého pána všude, kde člověk potřebuje. U signálních psů nezáleží příliš na velikosti či plemenné příslušnosti. Mnohé zahraniční výcvikové školy si vybírají z místních útulků psy různých plemen a to včetně kříženců.

Jediným kritériem je vnímavost psa na zvuky a vstřícná povaha.

Způsob značení zvuku může být různý, od šťouchnutí do ruky až po naskočení na nohy, do klína. Doporučuje se, aby každé značení zvuku bylo podpořeno odměnou (např. po bytě rozmístěné mističky s pamlsky u dveří, u dětské postýlky a podobně).

Pes zaznamená nějaký zvuk, běží upozornit svého pána, který neslyší, a následně ho odvádí ke zdroji zmíněného zvuku. Většina sluchově postižených je schopna svého psa ovládat povely, i když mohou být více či méně srozumitelné. Tam, kde to není možné klienty naučit, přicházejí na řadu posunkové povely rukou a další pomůcky (klikr, píšťalka, vibrační obojek).

Povelová technika se tvoří po dohodě s klientem tak, aby vyhovovala jak neslyšícímu, tak jeho budoucímu asistenčnímu, signálnímu psovi. Signální pes má pro svého pána velký význam, protože komunita sluchově postižených bývá velmi často uzavřená, a tak je speciálně vycvičený pes spolehlivým přítelem.

Velký význam má i označení psa postrojem s piktogramem neslyšícího a nápisem „Asistent neslyšícího“. Je to signál pro okolí, že tento člověk neslyší jedoucí auto, tramvaj, důležitá volání, a že mu tuto skutečnost může naznačit jeho pes. Pro osoby s postižením bývá nepřijatelné, aby byly jakkoliv označeny, naopak nese-li označení jejich pes, bývá toto označení naopak symbolem hrdosti, že mají tak šikovného psího pomocníka.¹³⁶

4.1.3 Speciální cviky signálního psa

1)**Značení zvuku v domácnosti** – zvonek domovních dveří, tukaní na dveře, zvuk elektrických zařízení v domácnosti, značení varovného zvuku – požár, plyn, voda.

2)**Buzení** – pes reaguje na zvuk budíku a budí svého pána v určenou hodinu, způsob značení je individuální, převážně pes skočí do postele svého pána a tak jej probudí.

¹³⁵ tamtéž, str. 121-122.

¹³⁶tamtéž, str. 122.

3)**Pláč dítěte** – cvik, který je pro mladé neslyšící maminky velmi důležitý, neboť zajistí, že bude o jejich plačící dítě postaráno včas, protože ony pláč dítěte neslyší. Způsob značení je individuální, naskočení, podání hračky dítěte neslyšící mamince atp.

4)**Značení tekoucí vody** – zapomenutá tekoucí voda může způsobit velké škody, je možné použít pomůcku pro nevidomé tzv. „hladinku“, což je elektrické zařízení na baterky, které začne signalizovat vždy, když voda dosáhne určité hladiny; způsob značení je individuální.

5)**Značení požárního alarmu** – život zachraňující cvik, způsob značení je individuální.

6)**Značení příchozí SMS, faxu** – pes reaguje na zvuk příchozí zprávy, buď přinesením mobilního telefonu či individuálním způsobem značení.

7)**Značení troubícího auta, případně záchranné služby** – zde musí být značení psa velmi přesvědčivé, velký pes může například zastoupit cestu či tahem vodítka upozornit na nebezpečí, malý pes by měl vyskočit na nohu klienta a důrazně ho upozornit na blížící se nebezpečí.

8)**Značení osoby, volající na postiženého** – cílem cviku je, aby pes upozornil na osobu, která se snaží voláním „Haló“, „Pozor“, „Stůjte“, či jménem „Petře“ nebo označením „Babi“, „Pane“ upozornit neslyšícího na nějaký problém, značení je opět individuální. Většinou pes na neslyšícího pána skočí předními tlapkami a zadívá se směrem, kde je osoba, která volá na neslyšícího.

9)**Různé neobvyklé zvuky** – bouchající okno v průvanu, pád nějakého předmětu, syčení přetékajícího hrnce, atp.

5 Asistenční signální pes pro osoby se záchvatovým onemocněním

Záchvatové onemocnění není vidět, a proto osoba, která jím trpí, zpravidla komunikuje a vypadá jako zdravý člověk. Pro některá záchvatová onemocnění je vhodnou kompenzační pomůckou asistenční pes. Mezi takové choroby patří, epilepsie, diabetes mellitus, narkolepsie, srdeční choroby.

Epilepsie je jedním z mnoha neurologických onemocnění mozku a to onemocněním fyzickým, nikoliv psychickým. Je charakterizované opakovaným výskytem epileptických záchvatů. Jejich četnost a závažnost je individuální. Majitel, který trpí epilepsií, může dostat záchvat při cestě do práce, do školy, v autobusu a signální pes mu dokáže poskytnout podporu při samotném záchvatu, ale může jej na záchvat zavčas upozornit, takže má nemocný čas se připravit.¹³⁷ Pes také dokáže sám přivolat pomoc a hlavně nabízí podporu a péči přímo při záchvatu. Zahřívá nemocného, podloží mu hlavu, uklidňuje a dodává pocit bezpečí. Signální pes se využívá i v případech

¹³⁷Michala Konigsmarková, Animoterapie, Bakalářská práce, 2010.

nemocných s diabetem a hyperglykemií.¹³⁸

Tito psi se také využívají pro osoby trpící kardiovaskulárním onemocněním, pro předcházení infarktu myokardu. Existuje také pes balanční, který pomáhá udržovat majiteli rovnováhu.¹³⁹

Je nutné upozornit na to, že pes se stává účelnou kompenzační pomůckou až tehdy, kdy ho vede jeho nový majitel, nikoliv tehdy, když jej vycvičí kynolog. Proto je nesmírně důležitá spolupráce mezi kynologem a budoucím majitelem psa.

Signální pes pomáhá i lidem, kteří mají **diabetes mellitus** – cukrovku, která se projevuje poruchou metabolismu sacharidů. Na regulaci hladiny cukru v krvi se rozhodující mírou podílí hormon inzulin. Akutní komplikace bezprostředně ohrožují život nemocného, ale při léčbě dochází většinou k rychlé úpravě stavu. Mezi chronické komplikace patří postižení ledvin, poškození sítnice, šedý a zelený zákal, poškození cév, ateroskleróza, infarkt myokardu, cévní mozková příhoda, bolesti končetin, otlaky, vředy, defekty, nutnost amputací, poruchy trávení a další.¹⁴⁰

Narkolepsie – syndrom Daniela Merricka (DMS), spánková porucha, syndrom zvýšené spavosti. Postižený člověk upadá během dne náhle do spánku. Tato ospalost se nedá vůlí potlačit, takže nemocnému komplikuje běžný život. Záchvat může trvat několik sekund, ale i hodin.

Postižení mohou trpět halucinacemi a prožít i spánkovou obrnu, což je ochabnutí svalů v obličeji, šíje a dolních končetin.

Srdeční choroby – postihují kteroukoliv část srdce, srdce může selhat buď akutně, nebo selhávat chronicky. Jedná se o velice vážná onemocnění, jako např. poruchy srdečního rytmu, ischemická choroba srdeční, angina pectoris a vrozené vývojové vady srdce. Pacienti nejčastěji popisují při selhání srdce bodavou až svíravou bolest, tlak bez bolesti, nebo pocit, že nemohou dýchat a začínají kolabovat.¹⁴¹

Jsou známy případy, kdy pes bez jakéhokoliv výcviku signalizuje svým chováním majiteli, že se blíží záchvat. Toto značení záchvatu se předem nedá naučit, jedná se o vrozenou schopnost psa. Koordinátorka výzkumu z floridské univerzity Deborah Dalzielová říká, že není možné psa vycvičit k tomu, aby před záchvatem varoval. Ve studii z roku 1998, kterou absolvovalo 29 epileptiků majitelů psů, pouze devět epileptiků uvedlo, že jejich pes reaguje na záchvat a značí (od 45 minut až po několik minut předem).

Proč se tedy výcvikem těchto psů zabýváme, když to nelze naučit? Cvičitel Megan Esherick vysvětluje: „Obecně platí, že nemocný člověk musí mít kognitivní schopnosti si všimnout, že se ho pes snaží upozornit, a reagovat na snahu psa odpovídajícím způsobem.“

¹³⁸Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011.

¹³⁹tamtéž.

¹⁴⁰tamtéž.

¹⁴¹tamtéž

Toto značení totiž nemusí být hlasité štěkání na majitele, ale např. položení tlapky na klín, upřený pohled na majitele, nebo jiný soubor malých náznaků. Většina cvičitelů se shoduje na tom, že varovné chování je dáno schopností člověka a jeho psa rozvíjet silné pouto, které se může rozvíjet až v průběhu času.¹⁴²

Cvičitel může vytipovat psa, který má kladný vztah k lidem a pomoci, aby se vytvořilo pevné pouto mezi psem a jeho pánem.

Důležité je zde opět označení psa „Asistent epileptika, kardiaka, diabetika“.

Označení signalizuje veřejnosti, že osoba, kterou doprovází, je nemocná.

Mohlo by se stát, že v případě srdečního záchvatu, kdy člověk upadne na chodník, může být veřejností vyhodnocen jako pouhá opilost, pokud má ale vedle sebe asistenčního psa se značením, je veřejnosti jasné, že se jedná opravdu o člověka, který bojuje o život.

Asistenční pes je také naučen setrvat na místě, nechat sebou manipulovat od jiných lidí, právě když přijede záchranná služba a musí převést majitele do nemocnice.

Je znám případ asistenční fenky Bány, které osvětlený zdravotní personál jedné z pražských nemocnic umožnil, aby byla přítomna na nemocničním pokoji u svého majitele. Podstatně rychlejší rekonvalescence potvrdila pozitivní vliv psa na psychiku člověka.¹⁴³

Asistenční signální pes v případě, že je jeho pán ohrožen na životě plní hlavně tyto úkony:

Podání mobilního telefonu pro včasné zavolání pomoci – pes se naučí, že v případě náhlé nevolnosti přinese automaticky mobil či telefon. Telefon musí být vždy na stejném místě, aby jej pes nemusel hledat a neztrácel tak čas.

Stisknutí tlačítka první pomoc – uplatňuje se tam, kde je takové zařízení nainstalováno a napojeno. Pes toto tlačítko stiskne buď tlapkou či čenichem.

Přinesení léků – včasné podání léků či dýchacího inhalátoru může zachránit nemocnému život. Pes se učí, že v případě náhlé nevolnosti přinese automaticky léky. Léky musí být stále na stejném místě. Jsou-li potřeba další pomůcky, např. příkrývka, polštář, pes je přinese také.

Přivolání pomoci v domácnosti či zaměstnání – ve známém prostředí se pes učí doběhnout pro pomoc k osobě, která je například ve vedlejší místnosti. A svým chováním ji přiměje, aby ho následovala a poskytla nemocnému první pomoc.

Chování psa na veřejnosti – pes v případě záchvatu zůstane stát, v některých případech ležet u nemocného, je-li to žádoucí, může svého pána otočit, zahřívát, olizovat. Svým chováním dává kolemjdoucím najevo, co se děje.¹⁴⁴

¹⁴²tamtéž, str. 126-127.

¹⁴³tamtéž, str. 126-127.

¹⁴⁴tamtéž, str. 127-128.

6 Příběhy lidí s různým postižením

5.1 Cheryl a Orca

Cheryl Smithová z Yorku trpí reflexní sympatickou dystrofií už deset let, většinou je odkázána na vozík. Její asistenční pes Orca, poskytnutý organizací „Canine Partners“, jí pomáhá od března 2003 a hned od začátku byla jeho pomoc neocenitelná.

Bylo to několik měsíců po jeho nástupu do funkce, když jí zachránil život, a tehdy se z nich stali opravdu nerozluční přátelé.

„Byli jsme spolu venku a můj vozík se na nerovné cestě zvrhl. Spadla jsem asi sedm metrů z náspu do strouhy, kde stála voda, bylo to tak dva kilometry od nejbližší obce. Asistenční psi jsou vycvičeni přijímat hlasové signály, a tak jsem na něj zavolala „Pomoc!“ a Orca okamžitě vyrazil pro pomoc.“

První člověk, na něhož Orca narazil si bohužel myslel, že se pes ztratil a chtěl ho odchytit. Orca mu však utekl a vrátil se zpět k Cheryl, aby zjistil, zda je situace stejná.

Když zjistil, že se situace nezhoršila, vyrazil znovu pro pomoc. Potkal joggera a přiměl ho štěkotem a vyskakovaním a taháním za nohavice, aby ho následoval. Když běžec uviděl Cheryl ve strouze, pomalu zapadající do bahna, zavolal pomoc. Na místo přijeli hasiči, kteří Cheryl vytáhli, nezraněnou, jen mírně podchlazenou.

Kdyby však Orca nebyl přivolal pomoc, mohlo jí to být osudné, neboť už by byla ve vodě přes dvě hodiny a stále se pomalu zanořovala do bahna.

5.2 Samantha a Maddie

Samantha Goodová z Toleda ve státě Utah, trpěla reflexní sympatickou dystrofií. Tato choroba se projevuje silnými záchvaty křečí a může způsobit i dočasnou ztrátu hybnosti. Jednou večer šla Samantha zhasnout světlo na zadní verandě a dostala záchvat. Venku bylo kolem 10 stupňů Celsia pod nulou. Zhroutila se na zem a v krutých bolestech, které neustávaly, tam ležela a uvědomovala si, že jistě zmrzne, neboť byla už v pyžamu.

Maddie fenka zlatého retrívra šla za svou paničkou a když viděla, co se stalo, snažila se Samanthu povzbudit, aby vstala. Když se jí to nedařilo Maddie se nasoukala pod ležící Sam, zdvihla ji tak, aby Samantha spočívala na jejím hřbetě a táhla ji s vypětím všech sil do domu. Maddie nevážila 50 kg, takže to byl obdivuhodný výkon, obzvláště když Samantha byla jen mrtvá váha, která ji nemohla pomoci ani se nemohla chytnout či přidržet na jejím hřbetě.

V teple domova kam Maddie Samanthu odvěkla se jí ulevilo, protože v teple záchvat pominul.

Také Samantha vděčí tedy své fence Maddie za život.¹⁴⁵

¹⁴⁵Psi hrdinové, pravdivé příběhy o psí odvaze, Ben Holt, Vyšehrad, 2010.

5.3 Leana a Faith

Leana Beasleyová z Richmondu ve státě Washington, trpěla typickými epileptickými záchvaty. Pracovníci místního střediska asistenčních psů vycvičili její čtyřletou fenku rotvajlera Faith tak, že rozpoznala blížící se záchvat pomocí změn tělesného pachu a rovněž byla schopná čenichem zmáčknout na telefonu tlačítko rychlé pomoci, tedy jedním dotykem zavolat 911.

Leana jednoho dne doma dostala epileptický záchvat. Faith na telefonu zmáčkla 911 a začala štěkat, operátorka na záchranné stanici porozuměla, že potřebuje pomoc, a vyslala tam policejní hlídku. Když se policie dostavila na místo, Faith jim otevřela dveře a pustila je dovnitř. Po celou dobu přitom ležela u Leany a zahřívala ji a uklidňovala dokud nepřijela pomoc.¹⁴⁶

5.4 Elizabeth a Chusla

Diabetička Elizabeth Wilkinsonová se dlouhá léta strchovala, že se najednou dostane do hypoglykemického šoku.

Záchvaty měla až třikrát týdně, v hypoglykémii pacient ztrácí vědomí a nedoplní-li si rychle glykémii požitím cukru, může záchvatu podlehnout a zemřít.

Několik týdnů poté, co se rodina rozrostla o malou Chuslu, křížence bedlingtonského teriéra a vipeta, Elizabeth seděla na pohovce a Chusla jí najednou skočila zezadu na krk a začala ji olizovat. Za malou chvíli nato se dostavil hypoglykemický záchvat a Elizabeth si uvědomila, že Chusla to cítila a chtěla ji varovat.

Když se tato zkušenost opakovala ještě mnohokrát a Chusla vždy před záchvatem Elizabeth varovala stala se tak Chusla neocenitelným varovným signálem a Elizabeth vždy když ji Chusla varovala snědla pár sušenek nebo něco sladkého a byla v pořádku.¹⁴⁷

6 Životní pohoda zvířat

Etický pohled na zvířata můžeme vysledovat již ve velmi starých legendách, mytologii, náboženských, právních a jiných spisech.

Většina kultur nebránila využití zvířat, včetně jejich lovu, porážky a jiných důvodů k usmrcení, na druhou stranu však nabádala k tomu, že se zvířatům nemá ubližovat a pokud je člověk usmrcuje, má tak učinit co nejrychleji.

První zákon na ochranu zvířat byl přijat ve Velké Británii v roce 1876. V našich zemích byl první zákon na ochranu zvířat přijat za protektorátu. Po roce 1948 však opět nebyla oblast ochrany zvířat

¹⁴⁶tamtéž.

¹⁴⁷Psi hrdinové, pravdivé příběhy o psí odvaze, Ben Holt, Vyšehrad, 2010.

téměř nijak právně regulována až do 90. let. Moderní zákon na ochranu zvířat byl přijat teprve v roce 1992. (Zákon 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání) a platí po řadě novelizací dosud.

Kvalita života zvířat ovlivňuje i kvalitu života lidí, působí zpětně na nás jako na lidi.¹⁴⁸

Životní pohoda zvířat se skrývá pod pojmem welfare. Pes bývá v rámci zoorehabilitace vnímán jako pracovní nástroj. Správně by však měl být považován za partnera, člena týmu, který má přesně definované postavení a za kterého máme zodpovědnost. Do této zodpovědnosti patří i péče odpovídající požadavkům welfare.¹⁴⁹

Člověk vládne nad zvířaty a je tomu tak již mnoho let, zvířata jsou zavírána do zoologických zahrad právě kvůli člověku, chována pro maso, kůži, mléko, vlnu, chována v laboratořích, kde se provádějí pokusy na zvířatech. Dále zvířata chováme v domácnostech jako společníky, ale také jako průvodce, kteří nám pomáhají, pokud máme nějaký handicap.

Naše činy týkající se zvířat, ať už nám na nich záleží či je prostě chováme nebo se je snažíme zahubit, nejsou utvářeny tím, nakolik jsou zvířata nadaná vědomím, ale tím, jak je kategorizujeme vzhledem k jejich vnější hodnotě (tj. jejich užitečnosti či škodivosti pro nás). To z nás nutně nemusí činit dobré či špatné lidi, je to pouze amorální, leč nevyhnutelný životní fakt.¹⁵⁰

Pokud vezmeme třeba domácí myš, tak pro někoho je myš domácím mazlíčkem, kterému dá i jméno, a pro někoho, kdo by našel myš ve svém obydlí, je myš škůdce, kterého by ihned chtěl zneškodnit.

Asistenční a vodící psi jsou pro jejich relativně specializované funkce vystaveni řádnému stupni výcviku, ovladatelnosti, výběru, tréninku v porovnání s průměrným zvířetem určenému k léčbě. Životní cyklus typický pro asistenční zvířata všeobecně zahrnuje soubor relativně náhlých změn. V jeho sociálním a fyzickém prostředí, pro tak společenská a sensitivní zvířata jako psi, toto narušení může dát vznik problémům.

Nejprve jsou psi vybráni, pak jako štěňata jsou v adoptivních rodinách, pak se podrobují výcviku, v další fázi se asistenční pes dostává do rukou nového majitele, pro kterého má pracovat. Později, když je pes již stár a nemůže pracovat, se mnohdy stává, že je adoptován jinou rodinou a je vytržen od člověka, se kterým žil mnoho let a kterému dělal asistenci.¹⁵¹

Přestože fyzická péče může být přiměřená, psychologický efekt všech těchto změn je obecně ignorován a není řádně mírněn. Takové náhlé a extrémní změny ve zvířecím sociálním a fyzickém prostředí se zdají být vysoce stresové pro některá individua. Nejen že zasahují jejich okamžitý stav,

¹⁴⁸Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011.

¹⁴⁹Welfare Životní pohoda zvířat, aneb střizlivé kázání o ráji, John Webster, Nadace na ochranu zvířat, 1999.

¹⁵⁰Životní pohoda zvířat kulhání k Ráji, John Webster, Práh, 2009, str. 3-4.

¹⁵¹Handbook on Animal-assisted therapy, Aubrey H. Fine, Elsevier, 2010.

ale také potencionálně zakoření protivné návyky, které mohou znemožnit jejich úspěšné trénování a umístění později v životě. Asistenční zvířata mohou být také v ohrožení kvůli změnám jejich vztahů s postupnými lidskými majiteli po dobu jejich života.

Většina těchto zvířat je vybrána pro svou sociální interakci s ostatními, a protože formulují pevné vztahy s jejich lidskými majiteli. Když zažijí řadu odlišných majitelů s odlišnými charakteristikami, zkušenostmi a motivací pro vlastnictví, je vysoce pravděpodobné, že toto vše působí jako stresový faktor na tyto psy.¹⁵²

Bohužel hodně vychovatelů, cvičitelů, kynologů mají více znalostí o hygieně, veterinární péči, trénování než o skutečných potřebách zvířete. Dochází tedy ke zmatku, kdo je zodpovědný za sociální potřeby zvířete. Organizace, které vychovávají tato zvířata, by měly rozpoznat jejich etické povinnosti a dělat vše proto, aby se snížila poškození způsobená těžkými přechody a změnami v životě asistenčních a vodicích psů.¹⁵³

6.1 Ochrana zvířat proti týrání

Problematika přímé ochrany zvířat proti týrání je upravena následujícími právními předpisy:

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.¹⁵⁴

Vyhláška č. 207/2004 Sb., o ochraně, chovu, a využití pokusných zvířat, ve znění vyhlášky č.39/2009 Sb.¹⁵⁵

Vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, ve znění vyhlášky č. 425/2005 Sb.¹⁵⁶

Vyhláška č. 382/2004 Sb., o ochraně hospodářských zvířat při porážení, utrácení nebo jiném usmrcování, ve znění vyhlášky č. 424/2005 Sb.

Vyhláška č. 346/2006 Sb., o stanovení bližších podmínek chovu a drezúry zvířat.

Vyhláška č. 411/2008 Sb., o stanovení druhu zvířat vyžadující zvláštní péči.

Vyhláška č. 3/2009 Sb., o odborné způsobilosti k výkonu dozoru na úseku ochrany zvířat proti

¹⁵²tamtéž.

¹⁵³tamtéž.

¹⁵⁴Lukáš Jebavý, I. Svobodová, Etika chovu a transport zvířat, SVOPAP, 2009.

¹⁵⁵tamtéž.

¹⁵⁶tamtéž.

týrání.¹⁵⁷

Vyhláška č. 5/2009 Sb., o ochraně zvířat při veřejném vystoupení a při chovu.

Vyhláška č. 4/2009 Sb., o ochraně zvířat při přepravě.

Vyhláška č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů.¹⁵⁸

Vyhláška č. 372/2003 Sb., o veterinárních kontrolách při obchodování se zvířaty, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 91/1996 Sb., o krmivech, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ve znění pozdějších předpisů.¹⁵⁹

A mnohá další zákonná opatření související s ochranou, chovem, šlechtěním, krmivem, myslivostí, podnikáním se zvířaty, rybářstvím atp.¹⁶⁰

Vzhledem k tomu, že Česká republika je členem Evropské unie, je v rámci přímé ochrany zvířat nutno dodržovat také nařízení EU.¹⁶¹

6.1.1 Posouzení pohody zvířat podle metody „5 svobod“¹⁶²

- 1) Svoboda od žízně a hladu – zajištění přístupu k vodě a krmivu.
- 2) Svoboda od nepohodlí – zajištění vhodného ustájení, technologie chovu atd.
- 3) Svoboda od bolesti, zranění a nemoci – prevence, případně rychlá diagnóza a léčení.
- 4) Svoboda uskutečnit normální chování – dostatek prostoru a společenství ostatních zvířat.
- 5) Svoboda od strachu a úzkosti – zajištění podmínek chovu bez psychického strádání.

¹⁵⁷tamtéž.

¹⁵⁸tamtéž.

¹⁵⁹tamtéž

¹⁶⁰tamtéž.

¹⁶¹tamtéž.

¹⁶²Welfare Životní pohoda zvířat, aneb střizlivé kázání o ráji, John Webster, Nadace na ochranu zvířat, 1999.

6.1.2 Vědecké hodnocení welfare

Používají se různé fyziologické metody jako měření tepové a dechové frekvence nebo zajišťování hladiny hormonů – adrenalin, kortizol, ale také behaviorální metody, které mohou porovnávat odchylky v chování zvířat v přirozených podmínkách s chováním v prostředí, kde může být pohoda riziková (zvýšená agrese či stereotypie).¹⁶³

Dále se provádějí preferenční testy, ve kterých si zvířata mohou vybrat sama prostředí či ošetřování, které jim vyhovuje. Cílem vědeckého hodnocení welfare je eliminace nevhodných podmínek, ošetřování či zacházení.

Například výběr štěňat pro budoucí služební práci je vhodný nejen k efektivnímu výcviku, ale zároveň eliminuje jedince, pro které by zátěž při výcviku a při výkonu byla stresující.

6.1.3 Chovatelský odhad welfare

Všímáme si především abnormálního chování, absence běžných forem chování nebo naopak nadměrné zvýšení četnosti, například komfortní chování (čištění se, protahování se apod.), příliš častých nebo naopak minimálních změn ležení, stání, vokalizace. Člověk by však neměl hodnotit pohodu zvířat podle svých pocitů, ale podle co nejhlubších znalostí a poznatků o biologických vlastnostech, zejména o fyziologických a etologických potřebách daného druhu.

6.1.4 Welfare psů používaných v zoorehabilitaci lze rozdělit do dvou kategorií

Kategorie individuální – tato kategorie se týká jednotlivých psů a dala by se shrnout do jednoho pojmu – péče o psa. Péče o psa zahrnuje několik oblastí, mezi které patří:

- **Péče o pohodu fyzickou** – věku a zátěži psa odpovídající výživa, péče o jeho fyzickou kondici, ustájení respektující zákon na ochranu zvířat (a s ním související předpisy), bezpečné výcvikové pomůcky, péče o srst atp.

- **Péče zdravotní** – zdánlivě samozřejmá, ale přesto zanedbávaná oblast. Patří do ní například preventivní opatření (očkování, odčervení, prevence proti zevním parazitům). Pominout nelze otázku případných onemocnění, kde je třeba se zabývat i zdánlivě nepodstatnými věcmi. Doporučovány jsou pravidelné kontroly zdravotního stavu veterinárním lékařem, případně preventivní laboratorní vyšetření zaměřená na úroveň výživy nebo funkci vnitřních orgánů.

- **Péče o psychiku psa** – Důležité je předcházení tzv. „vyhoření“ psa, tedy stavu, kdy pes ztrácí zájem o komunikaci s lidmi, povely vykonává automaticky, bez radosti, naopak s viditelnou nechtí. Vyhoření psa lze v rámci možností předejít tím, že majitel dbá na to, aby pes nebyl

¹⁶³tamtéž.

přetěžován a aby měl dostatek času na odpočinek. Do oblasti péče o psychiku psa do určité míry patří také testování povahy psů, které může alespoň částečně odhalit, zda není pro psa požadovaný výkon stresující.¹⁶⁴

6.1.4 Kategorie obecné welfare – etika chovu zvířat

Chov zvířat je ošetřen celou řadou zákonů, mezi ty nejdůležitější patří zákon na ochranu zvířat proti týrání a zákon o veterinární péči. Z hlediska zákonů se chovem označuje držení zvířete a z tohoto pohledu je chovatel každý majitel psa, nikoli pouze ti, kteří mají chovnou fenu a odchovávají štěňata.¹⁶⁵

6.2 Standardy pro zvířata

6.2.1 Pravidla pro výběr zvířat

Zvířata, která se účastní zoorehabilitace, jsou:

Konkrétně vybírána, jsou zdravá a schopná unést stres, který jim může tato činnost přinášet.

Jejich způsobilost k vykonávání zoorehabilitace je dána především tím, že jsou spolehlivá, kontrolovatelná, předvídatelná a vhodná pro daný úkol.

Poskytovatel těchto služeb by měl být schopen dokladovat způsobilost psa k vykonávání zoorehabilitace.

¹⁶⁴tamtéž

¹⁶⁵tamtéž.

6.2.2 Pravidla pro zdraví zvířat a zacházení s nimi

Psovi by měly být poskytnuty povinné vakcinace, očkování proti vzteklině, odčervení, poskytovatel služby o tom vede u každého zvířete dokumentaci. Poskytovatel by měl omezit jakoukoliv příležitost pro vznik zoonóz.

Psi, kteří se účastní zoorehabilitace, se mají udržovat v kondici, a to adekvátní k velikosti zvířete, plemeni, typu a požadovaných úrovni cvičení. Psi by měli být cvičeni na úrovni specifických úkolů, které jsou pro ně přiměřené. Je zakázáno za účelem výkonu zoorehabilitace pozměňovat zvířeti přirozenou fyzickou či psychickou dispozici, a to ani farmakologicky, ani operativně, např. u hlasitých jedinců operovat hlasivky, podávat sedativa u jedinců neurotických atp.

Psům má být umožněno vykonávání jejich potřeb (voda, potrava, venčení, odpočinek). Pro hygienu psů mají být užívány vhodné čisticí pomůcky a postupy. Pro výcvik a chov mají být užívány pomůcky (obojek, šňůra, popruhy atd.) přiměřené zvířeti a požadovaným úkolům. Pomůcky mají být udržovány v dobrém stavu a používat humánním způsobem.

6.3 Základní minima pro welfare psů

Pes je během výkonu zatěžován fyzicky a hlavně psychicky. Majitel je proto povinen i při výkonu této činnosti ctít a dodržovat zákon na ochranu zvířat proti týrání.

K posouzení způsobilosti psa k výkonu zoorehabilitace by se měla vyjádřit osoba znalá této speciální problematiky v praxi, případně zkušební komise pro tyto účely sestavená.

Doba psychického a fyzického vyvrátní je individuální podle plemene a osobnosti zvířete. U malých plemen jde však o minimální věk 12 měsíců, u velkých 18 měsíců. Zvíře je třeba do činnosti zapojovat vždy postupně, a to od jednoduchých úkolů po složitější.

Při zacvičování štěnat a mladých jedinců je vhodné, když je přítomen již zkušený pes, který zřetelně přebírá funkci „terapeuta“ a umožňuje tím mladému jedinci získávat zkušenosti postupně a příkladem.

Při výchově, výcviku, zacvičení a vedení psa se užívají téměř výhradně metody pozitivního posilování a rozvíjení vlastních vloh (vždy s ohledem na jedinečnou osobnost konkrétního psa). Cvičitel by měl psovi umožnit přiměřené a užitečné interakce mezi lidmi a zvířaty i mimo zoorehabilitaci.

Psi se mají přepravovat na místo, kde bude zoorehabilitace probíhat tak, aby byla zajištěna jejich pohoda, po příjezdu by jim měl být ponechán prostor a čas pro adaptaci na prostředí.

Majitel zoorehabilitačního psa má povinnost časově upravit dobu výkonu podle individuálních

předpokladů psa a jeho momentálních potřeb.

Cvičení, odpočinek, relaxace zvířat mají být správně rozvrženy. Psům má být pro vykonávání zorehabilitace vytvořen dostatečný prostor.

Vysoký věk, březost, mateřství, úraz, nemoc, veterinární zákrok, změny chování a reakcí po událostech na zvíře působících a jiné změny, které majitel zoorehabilitačního psa zcela individuálně vyhodnotí jako kontraproduktivní nebo omezující pro zoorehabilitaci a welfare zvířete, by měly být důvodem k úpravě nebo ukončení výkonu psa. (změna formy aktivní na pasivní, zapojení dalšího psa).

Po ukončení činnosti/práce má pes právo na psychický a fyzický odpočinek a osvěžení dle své vlastní individuality (spánek, hra, vycházka). V případě návaznosti výkonu vícehodinové činnosti v jeden den je nutno poskytnout psovi odpočinek mezi těmito výkony.

7 Závěr

Ve své práci se zabývám zooterapií v oblasti vodících a asistenčních psů. Nejprve jsem představila fylogenetický původ psa, předky a příbuzné psa. Zabývala jsem se vodícími psy, jejich výcvikem a otázkou, co vše musí splňovat budoucí uživatel vodícího psa. Zároveň jsem se snažila představit problematiku lidí se zrakovým postižením, kterým je vodící pes určen.

Poté jsem se zaměřila na asistenční psy a jejich povolání, asistenční psi jsou určeni pro lidi se sluchovým, tělesným nebo kombinovaným postižením. Snažila jsem se nahlédnout do problematiky výcviku asistenčních psů a taktéž do problematiky požadavků na jejich výběr, výcvik, výchovu a na požadavky, které musí splňovat žadatel.

Snažila jsem se ukázat také na problém asistenčních psů, kteří nejsou uznáváni zákonem jako psi vodící, což je myslím velká škoda a řekla bych, že i nespravedlnost. Asistenční pes je stejně platný jako pes vodící, měl by proto mít stejná práva a nároky. Musím ale říci, že i když se na asistenční psy nedává příspěvek přímo žadatelům jako v případě vodících psů, tak stát přispívá kynologickým organizacím formou dotací na jejich výcvik.

Snažila jsem se také představit potřeby zvířat určených k zoorehabilitaci a zvířat celkově. V budoucnu bych uvítala, kdyby se více přihlíželo k potřebám vodících a asistenčních psů, upraven se výcvik tak, aby byl co nejvíce humánní a pro psy méně stresující.

Také jsem chtěla upozornit, jak moc je důležitá ochrana vodících a asistenčních psů, kteří mohou být často zneužíváni svými majiteli stejně jako u psů, kteří neslouží k asistenci.

Veřejnost má mnohdy představu, že člověk s postižením je automaticky hodný a přece nebude psu ubližovat, když mu pes slouží, ovšem to je velká mýlka. Stává se, že organizace předají vodícího či asistenčního psa a pak zjistí, že je od majitele s postižením týrán a mají problém psa dostat zpět – v případě vodících psů je vlastně pes kompenzační pomůcka, na kterou mu stát dal příspěvek a v případě asistenčních psů majitel psa dostal na základě dotace, nebo na něj i přispěl.

Domnívám se, že by bylo dobré sjednotit a vytvořit určité standardy právě pro případ týrání a zanedbávání těchto psů a celkově zpřísnit v zákoně sankce za týrání zvířat. Předně odstranit souvětí, kde se praví, že zvíře je bráno jako věc!

Zvířata byla odedávna součástí na této Zemi a měli bychom o ně pečovat, vážit si jich a vážit si i toho, co nám poskytují – maso, kůži, nové léky a metody, které se na nich zkoumají atp. Hlavně jim umožnit žít plnohodnotný a co nejméně bolestivý život, za který často může pouze člověk.

Nezapomínejme také, že ani vodící, asistenční psi si takovou službu nevybrali a že si zaslouží naši plnou ochranu, péči a především vlídné zacházení.

Závěrem bych ráda skončila citátem, abychom nezapomněli, že „velikost národa a jeho morální úroveň je možno posoudit podle toho, jak zachází se zvířaty.“¹⁶⁶

¹⁶⁶Mahátmá Gándhí

Summary

Využití psa ve zdravotně-sociální oblasti

Utilization of dog in health-social field

Michala Tůmová

Ve své práci se zabývám zoorehabilitací lidí s různým druhem postižení za použití vodících a asistenčních psů. Představuji zde rozdílný výcvik těchto psů, jeho historii, životní pohodu těchto zvířat, rozdílný status ve společnosti a etologii psa.

Chtěla jsem poukázat i na problematiku zneužití těchto psů a na problematiku výcviku, který může tyto psy narušovat.

Zároveň jsem ale chtěla představit hlavně jejich přínos pro lidi s postižením a pro společnost celkově, neboť zvířata jsou pro ně nenahraditelní pomocníci a přátelé.

V budoucnu bych se ráda věnovala zoorehabilitaci a ráda bych ji prosadila jako výukový předmět na střední a vysoké odborné školy, protože se domnívám, že patří na akademickou půdu.

A budoucí odborníci v pomáhajících profesích by s ní měli být seznámeni, neboť se s ní mohou setkávat při své práci s klienty.

In my thesis I am dealing with the use of guide and assistance dogs in rehabilitation of people with various kinds of handicaps. I am presenting different kinds of training of these dogs, their history, animal comfort, different social status and dog ethology.

I also wanted to point out the issues of abuse of assistance dogs as well as of problems of training which can harm these dogs.

I also wanted to present how they benefit handicapped people and the society as a whole, because animals are their irreplaceable helpers and friends.

In the future I would like to pursue animal assisted rehabilitation and I would like to assert it as a teaching subject for high schools and colleges, as I suppose, that it belongs to schools, and future professionals in helping professions should be acquainted with it, as they might come across it when they will be working with their clients.

8 Seznam použité literatury

Welfare Životní pohoda zvířat, aneb střízlivé kázání o ráji, John Webster, Nadace na ochranu zvířat, 1999.

Životní pohoda zvířat kulhání k Ráji, John Webster, Práh, 2009.

Lukáš Jebavý, I. Svobodová, Etika chovu a transport zvířat, SVOPAP, 2009.

Handbook on Animal-assisted therapy, Aubrey H. Fine, Elsevier, 2010.

Praktické využití psů v zoorehabilitaci, Ilona Svobodová a kolektiv, ČZU, Praha 2011.

Psí hrdinové, pravdivé příběhy o psí odvaze, Ben Holt, Vyšehrad, 2010.

Umění dialogu, Jak si s lidmi opravdu porozumět, Alena Špačková, Grada, 2011

Nahlédnutí do života bez zraku, aneb Jak se vyhnout diskriminaci lidí se zrakovým postižením, Okamžik, 2007.

Okno do duše okno, SONS, ročník 9, 2012, číslo 1/2012. Středisko integračních aktivit Blansko a Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých oblastní pobočka Blansko.

Kynologie, Dr. Ing. Naděžda Šebková a kol, Omikron, Praha 2008.

Kolektiv autorů. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice. Dona. 2007.

Animoterapie, aneb jak nás zvířata umí léčit, Zoran Nerandžič, Albatros, 2006.

Michala Königsmarková, Animoterapie, Bakalářská práce, 2010.

Lidové noviny, středa 7. března 2012, ročník XXV, číslo 57.

Internetové stránky:

[Www.mpsv.cz/cs/8](http://www.mpsv.cz/cs/8)

Příloha 1

Zkušební řád pro zkoušky asistenčních psů pro potřeby osob se zdravotním postižením, pro Test využívání, ovládání a chování asistenčního psa

Pestrá společnost, o.p.s.

Kpt. Stránského 995/4, 198 00 Praha 9

IČ: 28525973, DIČ: CZ28525973

Společnost je zapsána u Městského soudu v Praze, oddíl O, vložka 639

Zkušební řád pro zkoušky asistenčních psů pro potřeby osob se zdravotním postižením byl zpracován Pestrá společnost, o.p.s. v zastoupení Klára Pragerová, Kateřina Studená, Michaela Perčinová, schválen a aktualizován Správní radou Pestré společnosti, o.p.s. Dne 19.3.2010.

1. Všeobecné podmínky

Tento „Zkušební řád pro zkoušky psů pro potřeby osob se zdravotním postižením“ (dále jen Zkušební řád) je v souladu s cílem činnosti Pestré společnosti, o.p.s., tj. integrace lidí se zdravotním postižením prostřednictvím asistenčního psa. Zkušební řád vychází z požadavků mezinárodní organizace Assistance Dogs Europe a současně respektuje individuální potřeby klientů Pestré společnosti, o.p.s. Zkušební řád je v souladu s „Řádem ochrany zvířat při veřejném vystoupení nebo svodu zvířat pro práci asistenčních psů organizované Pestrá společnost, o.p.s.“, který byl schválen Ministerstvem zemědělství dne 22.7.2009.

Zkušební řád pro potřeby Pestré společnosti, o.p.s., vydává a schvaluje a aktualizuje Správní rada Pestré společnosti, o.p.s. Cílem Zkušebního řádu je odborné prověření kvality výcviku a způsobilosti vycvičených asistenčních psů předávaných osobě s postižením. Zkušební řád je určen pro potřeby Pestré společnosti, o.p.s. Zkoušky pořádané Pestrá společnost, o.p.s. jsou neveřejnou, tj. interní akcí. Dle Zkušebního řádu mohou být posuzováni pouze ti asistenční psi, kteří jsou v majetku Pestré společnosti, o.p.s. či jsou svěřeni vlastním majitelem psa k výcviku v Pestré společnosti, o.p.s.

2. Organizace zkoušek

Vedoucí akce

Vedoucím akce je ředitel Pestré společnosti, o.p.s. nebo jím pověřená osoba. Vedoucí akce je zodpovědný za přípravu zkoušek (pozvání zkušební komisaře, zajištění dostatečného počtu způsobilých pomocníků, výběr prostoru pro konání akce). Je zodpovědný za dodržování veterinárních předpisů a Zkušební řádu. Musí být po celou dobu akce přítomen, v případě nedodržení Zkušební řádu zjednat okamžitou nápravu či v odůvodněných případech vyloučit účastníka z akce. Vedoucí akce poskytuje ke kontrole očkovací průkazy psů, popř. průkaz původu psa. Vedoucí akce informuje po dohodě se zkušebním komisařem účastníky o průběhu a harmonogramu akce. Vedoucí akce je povinen uhradit zkušebnímu komisaři finanční částku za posouzení zkoušky, stravné a jízdné (to i tehdy, pokud dojde ke zrušení či předčasnému ukončení akce z jakéhokoliv nepředvídatelného důvodu).

Zkušební komisař

Zkušební komisař je bezúhonná osoba, která je pro tuto práci patřičně proškolená. Jedná se o člověka, který má vysoké morální kvality, sociální citění a odbornou způsobilost. Zkušební komisař nesmí svým chováním práci asistenčních psů narušovat či ovlivňovat, odpovídá za přesné dodržování Zkušební řádu. Za posouzení psů mu náleží odměna a to i v případě, že budou zkoušky předčasně ukončeny nebo budou zrušeny a zkušební komisař o tom nebude informován. Zkušební komisař je povinen odmítnout posuzování, v případě, že podmínky či účastníci akce nesplňují ustanovení Zkušební řádu. Je povinen zkontrolovat veškerou dokumentaci, je zodpovědný za její správnost a úplnost. Je povinen zapsat výsledky zkoušek do Protokolu o zkoušce či Protokolu o testu využívání, ovládání a chování asistenčního psa a stvrdit jejich platnost svým podpisem. Je povinen zhodnotit výsledky účastníků zkoušek. Má právo požádat o opakování cviku, pokud to považuje za nutné pro objektivnost posouzení. Má právo ukončit zkoušku v případě nedodržování Zkušební řádu. Má právo ukončit zkoušku nebo celou akci z důvodu nekázně zúčastněných, klimatických podmínek, narušení bezpečnosti, nedostatečného prostorového či materiálového vybavení či nezajištění vhodných pomocníků. Má právo ukončit okamžitě zkoušku či celou akci v případě, že by byla narušena objektivita posuzování.

Účastník akce

Účastníkem akce je osoba, která je schopna předvedení psa na zkoušce a je starší 18 let. Mladší osoby se mohou účastnit pouze „Testu využívání, ovládání a chování asistenčního psa“, a to pouze v doprovodu zákonného zástupce. Každý účastník může během zkoušek v jeden den předvést

maximálně dva asistenční psy. Účastník akce je povinen se řídit Zkušebním řádem, pokyny vedoucího akce a zkušební komisaře. Je povinen dodržovat pravidla veterinární ochrany, platící v místě konání akce a Zákon na ochranu zvířat. Je povinen včas oznámit vedoucímu akce pomůcky, které k předvedení asistenčního psa potřebuje. Tyto pomůcky k předvedení je povinen nahlásit zkušebnímu komisaři před začátkem zkoušky. Účastník je zároveň povinen včas nahlásit hárání feny.

Pomocník

Pomocník je osoba proškolená vedoucí akce. Pomocníkem může být osoba, která je zároveň účastníkem zkoušky, avšak svého asistenčního psa právě nepředvádí. Pomocník napomáhá v realizaci cviků. Pomocníkem může být i vedoucí akce, jestliže to nenarušuje jeho povinnosti.

3. Zkoušky

Zkouškami se rozumí přezkoušení kvality práce asistenčních psů před předáním osobě s postižením. Po dohodě vedoucího akce se zkušebním komisařem lze zkoušky pořádat celoročně. Zkoušek se zúčastňuje vedoucí akce, zkušební komisař, metodik výcviku a pomocník. Testu využívání, ovládání a chování asistenčního psa se účastní vedoucí akce, zkušební komisař, metodik výcviku, pomocník a osoba se zdravotním postižením, která asistenčního psa využívá, případně její zákonný zástupce.

Podmínky zkoušek

V jeden den je možno posoudit minimálně 1 psa a maximálně 5 psů jedním zkušebním komisařem. Zkoušek se mohou zúčastnit pouze zdraví psi, kteří jsou schopni bez problému plnit kritéria příslušné zkoušky, psi nemusí mít prokázaný původ, ale musí mít tetování či čipování. Psi musí splňovat minimální příslušnou věkovou hranici. Na zkoušku nebudou připuštěni psi vykazující známky onemocnění, feny v druhé polovině březosti a kojící feny. Hárající feny mohou na zkoušku nastoupit, jejich posouzení však nesmí ovlivnit či narušit průběh akce.

Druhy zkoušek a věková hranice přezkušovaných psů

- Zkouška asistenčního vodícího psa AVP
- Zkouška asistenčního psa pro osobu s tělesným postižením APT
- Zkouška asistenčního signálního psa pro osobu se sluchovým postižením ASP-S
- Zkouška asistenčního signálního psa pro osobu se záchvatovým onemocněním ASP-Z
- Zkouška asistenčního canisterapeutického psa pro osobu s kombinovaným postižením ACP

- Test využívání, ovládání a chování asistenčního psa - TAP

Minimální věková hranice pro asistenční psy všech plemen a jejich kříženců je 15 měsíců.

Výstroj psů a pomůcky

Pomůcky používané při předvedení asistenčních psů jsou obojky, vodítka, asistenční či vodící postroj, slepecká hůl, invalidní vozík, berle, klapky či zaslepené brýle, zvuková zařízení pro signalizaci zvuku. Dále potom předměty denní potřeby (zejména pro podávání) jsou: části oděvů, hřeben, mobilní telefon, peněženka, klíče, denní tisk, papírové kapesníky, krabička na léky, dálkový ovladač, kreditní karta, láhev s pitím, svačtinový box, příkrývka, části výstroje psa (vodítko, dečka označující asistenčního psa), slepecká hůl. Jako aport jsou používány tyto předměty: části oděvů, hřeben, mobilní telefon, peněženka, klíče, denní tisk, papírové kapesníky, krabička na léky, dálkový ovladač, kreditní karta, láhev s pitím, svačtinový box, části výstroje psa (vodítko), slepecká hůl.

4. Popis provádění cviků

Cílem zkoušky je prověřit připravenost asistenčního psa pracovat pro konkrétního člověka s postižením. Zkoušky jsou proto v co nejvyšší míře přizpůsobeny reálnému prostředí, v jakém bude asistenční pes vykonávat službu. Zohledňuje se míra postižení konkrétního člověka, prostředí, v němž konkrétní člověk s postižením žije a pracuje, pomůcky, které používá. Každá zkouška asistenčního psa a Test využívání, ovládání a chování asistenčního psa je hodnocena ve třech částech:

Část I. - Chování psa

Část I. - Chování psa je společná pro všechny typy zkoušek. Chování psa na různých místech a v různých situacích je hodnoceno „vyhověl“/ „nevyhověl“. Pro úspěšné složení zkoušky je nutno získat hodnocení „vyhověl“ ve všech bodech. Účastník zkoušky může chování psa ovlivnit povel (zvukovým i posunkovým). Tempo chůze se přizpůsobuje reálným požadavkům osoby s postižením, pro kterou je asistenční pes cvičen. Tato část zkoušky obsahuje doporučení a poznatky zkušební komisaře či v případě nesplnění zkoušky důvod, tj. chování, které obtěžuje či ohrožuje vedenou osobu. Tato část zkoušky zahrnuje:

a) Chování psa ve různém frekventovaném prostředí (nástupiště, obchod, ulice): Probíhá v místě s vyšším výskytem lidí, jako je např. nádraží, nástupiště, obchodní centra, hlavní ulice. Vede nebo následuje osobu, která ho vede, nevykazuje strach nebo agresivitu, neukázněnost či jiné nevhodné chování.

b) Chování psa v dopravním prostředku (metro, vlak, tramvaj, autobus): Testuje se chování psa během celé jízdy v dopravním prostředku. Během zkoušky se testují nejméně dva různé dopravní

prostředky. Vede nebo následuje osobu, která ho vede. Pes sedí nebo leží v jeho blízkosti, neprojevuje strach nebo agresivitu, neukázněnost či jiné nevhodné chování.

c) Chování psa v interiéru (restaurace, kavárna, čekárna): Testuje se chování psa v interiéru po dobu cca 15min (dobu určuje zkušební komisař). Jakékoliv nevhodné či obtěžující chování psa je nepřípustné.

d) Chování psa k ostatním lidem (obtěžování, strach, agrese): Hodnotí se v průběhu celé zkoušky. Jakékoliv nevhodné či obtěžující chování psa je nepřípustné.

e) Chování psa k jiným zvířatům na trase (psům, ptákům, kočkám): Hodnotí se v průběhu celé zkoušky. Pes se chová k ostatním zvířatům, které potká během zkoušky netečně, v případě přímého kontaktu přátelsky.

f) Reakce psa na rušivé vlivy (zvukové, pachové, jídlo a jiné): Hodnotí se v průběhu celé zkoušky. Ke všem rušivým vlivům se pes chová netečně.

g) Chování psa při nástupu do dopravního prostředku, při výstupu z dopravního prostředku včetně eskalátoru (pásu): Testuje se chování a bezpečnost psa. Způsob nástupu a výstupu se psem je plně přizpůsoben reálným potřebám osoby, pro kterou je asistenční pes cvičen.

Část II. - Poslušnost

Část II. - Poslušnost je společná pro všechny typy zkoušek. Používají se zvukové i posunkové povely. Přezkoušení poslušnosti se provádí na vhodném místě, tak aby nebyl ohrožen pes ani okolí (určí vedoucí akce). Minimum pro splnění je 70% bodového ohodnocení. Pomůcky (invalidní vozík, hole, bílá hůl, klapky, zaslepené brýle) se během poslušnosti neodkládají. Tempo chůze se přizpůsobuje reálným požadavkům osoby s postižením, pro kterou je asistenční pes cvičen. Pořadí cviků určuje zkušební komisař. Tato část zkoušky zahrnuje:

a) Přivolání: Psovod volí ze dvou způsobů přivolání. Za klidu „Ke mně“ či za pochodu „K noze“. Cílem je prověřit, zda pes na zavolání přiběhne nejkratší možnou cestou k osobě, která ho vede (dle konkrétních potřeb osoby, pro kterou je asistenční pes cvičen).

b) Ovladatelnost v pohybu: Cílem je, aby pes následoval osobu, která ho vede při obrazech při chůzi a při zastavení zaujal vždy polohu vsedě u jeho levé popř. pravé nohy (dle konkrétních potřeb osoby, pro kterou je asistenční pes cvičen).

c) Ovladatelnost na místě: Cílem je, aby pes následoval osobu, která ho vede při obrazech na místě a zaujal vždy polohu vsedě u jeho levé popř. pravé nohy (dle konkrétních potřeb osoby, pro kterou je asistenční pes cvičen).

d) Polohy - sedni, lehni: Prověřují se změny polohy psa na povel.

e) Odložení: Pes setrvává na určeném místě po dobu určenou zkušebním komisařem. Osoba, která psa vede, je od psa vzdálena cca 15 m.

f) Aport (předmět osoby, která psa vede): Osoba, která psa vede, odhazuje předmět do vzdálenosti min. 5m, na povel pes vyběhává a neprodleně přináší odhozený předmět. Předmět odevzdává na povel zpět osobě, která psa vede (dle konkrétních potřeb osoby, pro kterou je asistenční pes cvičen). Na další povel zaujme polohu vsedě u levé popř. pravé nohy osoby, která psa vede (dle konkrétních potřeb osoby, pro kterou je asistenční pes cvičen).

Část III. – Speciální cviky

Část III. – Speciální cviky je pro každý druh zkoušky odlišná a specifická. Cviky v části III. jsou přizpůsobeny reálným požadavkům a potřebám osoby s postižením, pro kterou je asistenční pes cvičen.

Zkouška asistenčního vodícího psa AVP

Všechny cviky jsou povinné. Zkouška asistenčního vodícího psa má za cíl prověřit, zda je pes schopen vedenou osobu bezpečně vést po trase a pomáhat jí v orientaci. Důvodem pro ukončení či nesplnění zkoušky je ohrožení vedené osoby či jiné osoby či získání méně než 70 % bodového ohodnocení. Tato část zkoušky zahrnuje:

- a) Zahájení chůze
- b) Odbočení vlevo
- c) Odbočení vpravo
- d) Změna tempa chůze
- e) Udržení směru chůze
- f) Vyvedení z nepřehledné situace
- g) Označení, vyvedení terénních nerovností
- h) Označení, vyvedení překážek výškových
- i) Označení, vyvedení překážek pohyblivých
- j) Označení, vyvedení překážek zleva
- k) Označení, vyvedení překážek zprava
- l) Vyhledání, označení dveří
- m) Vyhledání, označení lavičky, místa k sezení
- n) Vyhledání, označení bankomatu
- o) Vyhledání, označení zastávky
- p) Vyhledání, označení schodů
- q) Vyhledání, označení přechodu pro chodce
- r) Vyhledání, značení krajnice
- s) Vyhledání, označení eskalátorů

t) Vyhledání, označení pultu nebo výtahu

Zkouška asistenčního psa pro osoby s tělesným postižením APT

Pes předvádí minimálně 5 cviků. Cviky jsou předem nahlášeny vedoucímu akce a zkušebnímu komisaři. Zkouška asistenčního psa pro tělesně postižené má za cíl prověřit schopnost psa napomáhat člověku s tělesným postižením při soběstačnosti a samostatnosti. Důvodem pro ukončení či nesplnění zkoušky je ohrožení převádějící či jiné osoby či získání méně než 70 % bodového ohodnocení. Tato část zkoušky zahrnuje:

- a) Podávání spadlých předmětů denní potřeby z různých materiálů
- b) Pomoc při svlékání či oblékání (rukavice, ponožky, rozepnutí zipu a další):
- c) Podávání předmětů denní potřeby z různých materiálů jiné osobě či od jiné osoby
- d) Vyhledání dvou vlastních předmětů v určeném prostoru -cca čtverec 50 x 50 cm
- e) Otvírání či zavírání dveří či skříňky či šuplíku
- f) Rozsvěcení a zhasínání světla
- g) Opora při vstávání či zvedání
- h) Vrácení ruky na ovladač elektrického vozíku
- i) Posunutí nohou na stupačky vozíku či zvednutí hlavy, narovnání těla apod.
- j) Manipulace s invalidním vozíkem či jinými pomůckami (chodítka, berle)

Zkouška asistenčního signálního psa pro osobu se sluchovým postižením ASP

Pes předvádí minimálně 4 cviky. Cviky jsou předem nahlášeny vedoucímu akce a zkušebnímu komisaři. Zkouška asistenčního psa pro osoby se sluchovým postižením má za cíl prověřit schopnost psa napomáhat člověku se sluchovým postižením při označování zvuků. Důvodem pro ukončení či nesplnění zkoušky je ohrožení převádějící či jiné osoby či získání méně než 70 % bodového ohodnocení. Tato část zkoušky zahrnuje:

- a) Signalizace budíku (buzení)
- b) Signalizace domovního zvonku, klepání na dveře
- c) Signalizace kuchyňských spotřebičů
- d) Signalizace požárního či jiného alarmu
- e) Signalizace dětského pláče či křiku
- f) Signalizace osoby volající na neslyšícího
- g) Signalizace SMS, fax

h) Signalizace tekoucí vody

i) Signalizace neobvyklých zvuků (sanitka, zvonek kola apod.)

Zkouška asistenčního signálního psa pro osoby se záchvatovým onemocněním ASP - Z

Pes při zkoušce předvádí oba základní cviky a minimálně tři nahlášené doplňkové cviky, které vycházejí ze skutečných potřeb osoby pro kterou je pes cvičen. Cílem zkoušky je prověřit speciální cviky usnadňující osobě se záchvatovým onemocněním soběstačnost a samostatnost. Způsob signalizace zvuku se nahlašuje předem vedoucímu akci a zkušebnímu komisaři. Důvodem pro ukončení či nesplnění zkoušky je ohrožení převádějící či jiné osoby či získání méně než 70 % bodového ohodnocení. Tato část zkoušky zahrnuje:

Základní cviky

a) Asistence při záchvatu v domácím prostředí, přivolání pomoci

b) Asistence při záchvatu mimo domov, přivolání pomoci

Doplňkové cviky

a) Podání mobilního telefonu při záchvatu

b) Podání pomůcek ovlivňující průběh záchvatu (deka, léky, dýchací pomůcky, polštář, apod.)

c) Aktivace tlačítka alarmu

d) Zahřívání osoby se záchvatem do příchodu pomoci

e) Chování psa při poskytování první pomoci

f) Chování psa při transportu osoby se záchvatem

Zkouška asistenčního canisterapeutického psa pro osobu s tělesným nebo kombinovaným postižením ACP

Pes předvádí minimálně 5 cviků. Cviky jsou předem nahlášeny vedoucímu akce a zkušebnímu komisaři. Zkouška asistenčního canisterapeutického psa prověřuje schopnosti psa usnadňující pečující osobě obsluhu osoby s postižením a pomoc při terapii či rehabilitaci. Důvodem pro ukončení či nesplnění zkoušky je ohrožení převádějící či jiné osoby či získání méně než 70 % bodového ohodnocení.

a) Podávání spadlých předmětů z různých materiálů osobě pečující

b) Pomoc při svlékání či oblékání (rukavice, ponožky, rozepnutí zipu a další)

c) Canisterapeutické polohování (min. 15 minut, dvě polohy)

d) Vyhledání dvou vlastních předmětů v určeném prostoru (cca čtverec 50x50m)

e) Opora při vstávání či zvedání

f) Otvírání dveří osobě pečující

- g) Signalizace dětského pláče či křiku
- h) Opora při vstávání či zvedání či chůzi
- i) Omezení pohybu psa, tolerance specifických projevů osoby s postižením
- j) Přivolání pomoci v případě ohrožení, pádu nebo nebezpečí
- k) Rozvíjení jemné motoriky (česání, nandávání vodítka, hlazení apod.)
- l) Posunutí nohou na stupačky vozíku či zvednutí hlavy, narovnání těla apod.

Povelová technika – Asistenční vodící pes pro osoby se zrakovým postižením	Název cviku Fáze cviku Zvukový	povel
Posunkový povel/ vpřed	upřesnění cviku Naznačení slepeckou holí	Zahájení chůze Vpřed, jdi směr chůze
Změny tempa chůze	Zrychlení chůze Kupředu, Zpomalení chůze	jdeme apod. Přerušení chůze Stůj Zastavení
Odbočení vlevo Doleva Naznačení slepeckou holí směr chůze	směr chůze	Odbočení vpravo, Naznačení slepeckou holí
vpřed, ukaž, směr chůze a kontrola	Překážky vyved'	Překážky zprava Vpřed, jdi Naznačení slepeckou holí
vpřed, ukaž, směr chůze a kontrola	překážky holí vyved'	Překážky zleva Vpřed, jdi Naznačení slepeckou holí
vpřed, ukaž, směr chůze a kontrola	překážky holí vyved'	Překážky pohyblivé Vpřed, jdi Naznačení slepeckou holí
vpřed, ukaž, směr chůze a kontrola	překážky holí vyved'	Překážky vysoké Vpřed, jdi Naznačení slepeckou holí
vpřed Vyved', směr chůze	překážky holí Vyvedení z nepřehledné zpět,	Udržení směru chůze Vpřed, jdi situace Naznačení slepeckou holí Vyhledávací cviky Hledej...
stranu, na které se Vyhledání lavičky Hledej	požadovaná věc nachází lavičku,	– doleva, vpravo lavička
Vyhledání přechodu pro přechod, dveře	chodce hledej zeburu Vyhledání bankomat Hledej	Hledej Vyhledání dveří Hledej bankomat
Vyhledání schodů Hledej	schody,	nahoru, dolů
Možno konkretizovat eskalátor, Vyhledání chodníku Hledej	směr – nahoru, dolů jedeme chodník	Vyhledání eskalátoru Hledej Vyhledání krajnice Hledej kraj pult, výtah
výtah	Povely využívané na	opakovaných trasách, usnadňují

	známých, často	cestu po
trase	Domů, K babičce, Do krámu, Do práce
Povelová technika – Asistenční pes pro osoby s tělesným postižením	Název cviku Zvukový povel Posunkový povel	Podávání předmětů denní
potřeby z různých materiálů	Podej, přines + pojmenování	požadovaného předmětu
Naznačit rukou nebo	světelným ukazovátkem na	daný předmět
Pomoc při svlékání či	oblékání (rukavice, ponožky,	rozepnutí zipu a další):
Podej, přines, sundej, táhni,	drž, rozvaž + pojmenování	požadované věci
Naznačit rukou nebo	světelným ukazovátkem na	dané části oblečení
Podávání předmětů denní	potřeby z různých materiálů	jiné osobě či od jiné osoby:
Odnes, přines, podej + komu	(označení osoby, které má	pes věc odnést např. mámě
apod.)	Naznačit rukou nebo	světelným ukazovátkem na
daný předmět	Otvírání či zavírání dveří,	skříňky či šuplíku:
Otevři, zavři a pojmenování	daného předmětu	Naznačit rukou nebo
světelným ukazovátkem na	daný předmět	Opora při vstávání či
zvedání:	Stůj, zůstaň, drž Vložít	ruku před čenich psa
	pravou nebo levou	
Posunutí nohou na stupačky	vozíku či zvednutí hlavy,	narovnání těla apod.:
Noha, hlava, posuň, táhni,	narovnej, zvedni	Naznačit rukou nebo
světelným ukazovátkem na	danou část těla	
Vyhledání dvou vlastních	předmětů v určeném prostoru	(cca čtverec 50 x 50 m):
Hledej, ztratil/a Naznačit rukou	světelným ukazovátkem na	daný směr
nebo		
Rozsvěcení a zhasínání	světla:	Světlo, rozsviť, zhasni Naznačit
		rukou nebo
světelným ukazovátkem na	dané světlo	Vrácení ruky na ovladač
elektrického vozíku:	Ruka, vrať ruku, zvedni	Manipulace s vozíkem či
	Naznačit pohyb rukou	
jinými pomůckami	(chodítka, berle):	Zaber, drž, táhni, podej,
přines	Naznačit rukou nebo	světelným ukazovátkem na
danou pomůcku	Povelová technika pro ostatní	canisterapeutický) vychází z již
	druhy asistenčních psů	uvedených cviků, nebo je zcela
	(signální, pro záchvatová	individuální dle schopností.
	onemocnění a	

Povelová technika pro ostatní druhy asistenčních psů (signální, pro záchvatová onemocnění a canisterapeutický) vychází z již uvedených cviků, nebo je zcela individuální dle schopností a možností osoby, pro kterou je pes cvičen a je v co největší míře simulována

6. Hodnocení zkoušek

Hodnocení zkoušek provádí zkušební komisař, který je dostatečně proškolen pro zhodnocení výsledků práce asistenčního psa a osoby, která ho vede či předvádí.

V části první hodnotí zkušební komisař chování psa známkou vyhověl či nevyhověl. Pro úspěšné složení zkoušky je nutno získat známku vyhověl ve všech bodech.

Posuzování chování psa:

- správné chování (žádoucí chování psa): sebevědomý, pozorný, nebojácný, přátelský, vstřícný, klidný
- přípustné (nežádoucí chování psa) chování: mírně nejistý, nekontaktní, temperamentní
- nepřípustné chování (vyklučující chování psa): nejistý až bázlivý, kousavý, útočný, nebezpečně temperamentní, ohrožující bezpečnost vedené nebo jiné osoby

V části II. a III. zadává zkušební komisař bodové ohodnocení. Pro splnění zkoušky je v obou částech nutné získat 70 % bodového ohodnocení.

Chyby, které způsobí bodovou ztrátu se dělí na velmi hrubé, hrubé a drobné. Mezi drobné chyby se řadí opakování povelu pro splnění cviku, přílišné pobízení psa, drobné nepřesnost např. v zaujmutí polohy psa. Drobné chyby jsou hodnoceny bodovou ztrátou 0 až 10 % bodového ohodnocení. Mezi hrubé chyby patří neochota ke splnění cviku, váhavé, nepřesné či bojácné předvedení cviků.

Bodová ztráta při hrubé chybě je 10 až 50 % bodového ohodnocení. Velmi hrubou chybou se rozumí nesplnění cviku nebo jeho podstatné části. Hodnoceno bodovou ztrátou 50 až 100 % bodového ohodnocení. K anulaci cviku dochází buď v součtu chyb nebo pro nesplnění cviku.

K anulaci – nesplnění zkoušky dochází v případě získání nedostatečného počtu bodů, tj. méně než 70% bodového ohodnocení v částech II. a III. nebo v případě zadání známky nevyhověl v kterémkoliv bodě části I.

7. Test využívání, ovládání a chování asistenčního psa

Tento test skládá osoba s postižením po ukončení období sžívání s asistenčním psem. Období sžívání s asistenčním psem trvá dle schopností a možností klienta 6 až 12 měsíců po předání asistenčního psa. Za tuto dobu se osoba s postižením naučí ovládat a využívat asistenčního psa, což prokazuje tímto Testem. Test je hodnocen ve třech částech: Část I. Chování, Část II.

Poslušnost, Část III. Speciální cviky. Rozsah Testu je shodný s příslušnou zkouškou, kterou skládal asistenční pes s metodikem výcviku. Výsledky jsou zapsány zkušebním komisařem do Protokolu o testu využívání, ovládání chování asistenčního psa. Pro splnění Testu se nesmí získat ohodnocení v Části I. „nevyhověl“ více než jedenkrát a hodnocení II. a III. Části zůstává stejné jako u ostatních

zkoušek (viz. 6. Hodnocení zkoušek). Osoba s postižením, popř. její zákonný zástupce využívá již uvedenou povelovou techniku dle vlastních možností a schopností.

Mgr. Kristýna Mlejnková, Ph.D. – předseda Správní rady

Martin Železný – člen Správní rady

Jakub Tomeš – člen Správní rady